

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ● Denizli

Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

Sayı:25 (Mayıs - Ağustos 2010)

Dergisi

● Coşkun Önen'in Ardından ● Buldan Dosyası ● Zafer Gazoz Fabrikası

Benim nâçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır, ama TÜRKİYE CUMHURİYETİ ilelebet payidar kalacaktır...

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
DENİZLİ
DERGİSİ

ÖĞRENCİLERİMİZE
BURLAR

SOSYAL
ETKİNLİKLER
VE
GEZİLER

KİŞİSEL GELİŞİM
KURSLAR

SANATA
DESTEK

CAFER SADIK ABALIOĞLU
EĞİTİM ve KÜLTÜR VAKFI

Sümer Mahallesi Çal Caddesi No: 116 DENİZLİ Tel:0.258.268 28 50 Fax:0.258.268 28 55

Geçmişten Günümüze
DENİZLİ
Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

CAFER SADIK ABALIOĞLU
EĞİTİM ve KÜLTÜR VAKFI

adına
İmtiyaz Sahibi
M. Ali Abalıoğlu

Genel Yayın Yönetmeni
Ömer Gökmen

Yayın Danışmanı
Prof. Dr. Önder Göçgün

Editör
Doç Dr. Süleyman İnan

Yayın Kurulu
Önder Göçgün
Ömer Gökmen
Süleyman İnan
Metin Türkteş
Şerif Kutludağ
Faruk İnceoğlu
Coşkun Önen
Mehmet Korkutalp

Koordinatör
M. Ercüment Erdem

Kapak Fotoğrafı
Süleyman İnan

Tasarım - Uygulama
Grafikevi Ltd. Şti.

Baskı
Barış Ofset

İletişim
Sümer Mahallesi
Çal Caddesi No: 116
DENİZLİ
Tel:0.258.268 28 50
Fax:0.258.268 28 55
www.csavakfi.org.tr
www.abalioglu.com.tr/dergi.htm

Yazılar, yazarların yasal sorumluluğu
altındadır.

Gönderilen yazılar geri
gönderilemez.

Dergide yayımlanan
yazı ve dokümanların
tamamının veya
bir kısmının yeniden
yayımlanması için
izin gerekmektedir.

Dergi ücretsizdir.

Merhaba

Bizden acı haber!

Galiba sadece birkaç saat geçmişti. Yayın kurulu üyemiz Coşkun Bey vefat etti dediler. Dondum kaldım. Nasıl olmuştu, iyiydi ama diye iç geçirirken; ilk anda öğrenebildiğim kalp krizi geçirdiğiydi. Devamlı kullandığı ilaçları yazdırmak için geldiği belediyenin sağlık ocağında sırasını beklerken oturduğu yerde gelmiş o elim acı. Önce ona; sonra ise bize...

Tanışıklığımız dergi vesilesiyle 8 yıl öncesine gider. Zaten böylesi sosyal hemen tüm girişimlerde onun ismi geçerdi. Topladığı siyah beyaz Denizli fotoğraflarıyla ünlenmişti. Eski Denizli denilince önce onun ismi akla gelirdi. Fotoğrafçılığı meslek olarak yapmadı; kendisinin söylediği gibi fotoğraf sanatçısı da değildi; ama öyle bilinirdi. Yakından tanımayanlar dışında onun dış hekimi olduğunu bilenler azdı. Aslında hobi olarak yaptığı işin tam adı fotoğraf koleksiyonculuğu idi. Ona ait bildiğimiz, altında ismi geçen Coşkun Önen'in fotoğraflarının önemli bir kısmı Küçüka, Bahadır ailesinden gelmişti. Ailelerinin izinleriyle ve galiba bazılarının telifini üzerine alarak imzasını attı. Bu sayede, bize eskiye ait fotoğrafların önemini göstermeyi bildi.

Onu iki özelliğiyle daima hatırlayacağım: Bakışınızı ona yönelttiğinizde eksik olmayan gülümsemesi ve yeni şeylere ama özellikle Denizli'ye dair ne varsa her şeye karşı tükenmeyen heyecanı. Güleryüzlü, bir heyecan adamını kaybettik. Başımız sağolsun.

Daha önceki sayılarda, ne mutlu ki görüşmekle geç kalmadığımız ama şimdi hayatta olmayan Ali Fuat Dağdeviren, Raşit Özkardeş gibi isimlere yer verebildik. Kıymet bildik. Coşkun Önen'in de kıymetini biliyoruz ve o, yazdıkları ve çalışmalarıyla geleceğe taşındı bile. Dergimizin misyonu da bu zaten: Kıymet bilmek. Emin olun dergimiz gelecek için çok kıymetli. Yeter ki kaybetmeden bilelim, kıymetleri...

Bu sayımızda da geleceğe bırakacağımız "tanıkları ve bolca sohbetiyle" kıymetli bir Buldan dosyasıyla karşınızdayız. Eminim ki bu, Coşkun Bey'in de hoşuna giderdi.

Sağlıcakla kalın.

Süleyman İNAN
Editör

İçindekiler

Coşkun Önen'in Ardından Önder Göçgün	2-6
Özgün Dokusu ve Dokumalarıyla Buldan Şerif Kutludağ - Metin Türkteş - Ercüment Erdem	7-11
Doğduğum Yer Buldan; Hatıralarla Dolu Mustafa Sarıtaş - Hüsnüye Sarıtaş	12-16
İstanbul'daki Buldanlılar Mustafa Sarıtaş - Hüsnüye Sarıtaş	17-24
Prof. Dr. Osman Zeki Avrallıoğlu'nun Anlatımıyla Buldan	25-27
Buldan Üzerine Bir Gönül Sohbeti Hasan Kallımcı	28-30
Yeşil Buldan Kitabı Serap Çerezci	31
Çiğ Patlıcan mı Yoksa Açlık mı? Muzaffer Çetin - Abdurrahman Yarar - Orhan Özdil	32-34
Zafer Gazoz Fabrikası Gül Özsan	35-40

Denizli'den yetişen değerler:

Diş hekimi ve fotoğraf sanatçısı

COŞKUN ÖNEN

Prof. Dr. Önder GÖŐGÜN

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı-Atatürk Araştırma Merkezi Müdürü

İnsan vardır; kendi içine kapanık bir dünyada, sadece işini gücünü yaparak sessiz sedasız yaşar ve günü gelince öte âleme göçerek, kısa zamanda da unutulur gider. Bu bağlamda onu, kendi yakınlarından başka kimse anmaz ve hatta hatırlamaz olur.

İnsan vardır; dışa dönük tavırları, sosyal hayattaki canlılığı, çeşitli aktiviteleri ve o arada sergilediği olgun kişiliği, güler yüzü, tatlı dili ile hayatı boyunca sayılır, sevilir ve nihayet öldükten sonra da bütün bu seçkin özellikleri, yaptığı hayırlı işleri, bıraktığı kalıcı ve güzel eserleri ile yıllarca takdir, minnet ve şükranla anılır.

İşte, 28 Haziran 2010 Salı günü geçirdiği kalp krizi sonucu, 76 yaşında aramızdan ayrılan ve 29 Haziran 2010 Çarşamba günü Delikliçınar'daki Yeni Cami'de öğleyin kılınan cenaze namazından sonra Denizli Asri Mezarlığı'nda toprağa verilen Coşkun Önen ağabeyimiz, bu ikinci gruba giren müstesna yapıda, üstün nitelikli ve ayrıcalıklı değerlerimizden birisidir.

*

Hayatı ve sosyal çalışmaları ile fotoğrafçılık merakı, albüm yayını:

1934 yılında Denizli'de doğan, ilk ve orta öğrenimini şehrimizde tamamladıktan sonra, 1958'de İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi'nden mezun olan Coşkun Önen, içinde seyahat ettiği otobüsün bir kamyonla çarpışması sonunda, talihsiz bir şekilde sol bacağını kaybetti. Bir buçuk ay kaldığı Almanya'da, uzun uğraşlarla kendisine protez ayak takıldı. Daha sonra yurda döndü ve 25 yıl süre ile Denizli'de son derece başarılı ve seçkin bir Diş Hekimi olarak meslek hayatını sürdürdü.

O arada, şehrimizde faaliyet gösteren çeşitli sosyal derneklerde gönüllü olarak çalıştı. Bu çerçevede, Denizli Turizm Derneği'nin Yönetim Kurulu'nda görev üstlendi. 1966'da Denizlispor Kulübü'nün kurucu üyeleri arasında yer aldı ve bu kulübümüzde beş buçuk yıl ikinci başkanlık ve genel sekreterlik yaptı.

Öte yandan, Denizli Eski Eserler ve Müzeler Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Denizli Sanat Sevenler Derneği, Denizli Fotoğraf Sanatı Derneği (DEFSAD) gibi sosyal kuruluşlarda aktif faaliyetler sergiledi.

Değerli hemşehrimiz, Yüksek Mimar Cengiz Bektaş ağabeyimizin ve benim de aralarında bulunduğumuz Denizli Müze Kent Girişimciler Derneği'nin kurucuları ve ilk Yönetim Kurulu üyeleri arasında o da yerini aldı ve birlikte hayli güzel çalışmalar gerçekleştirdik.

Fotoğraflar Coşkun Önen Objektifinden.

Fotoğraf sanatına merak sardıktan sonra, "kendine ait ilk mükemmel denilebilecek Zeiss Contina marka makineyi bir arkadaşına rica ederek Almanya'dan getirttiğini, onunla Denizli ve Pamukkale başta olmak üzere şehrimizin tarihî mekânlarına, ören yerlerine ait hayli resim çektiğini, hatta muayenehanesinde kurduğu karanlık odada bunların banyosunu ve fotoğraf baskılarını da kendisinin yaptığını, ayrıca katıldığı bazı fotoğraf yarışmalarında çeşitli dereceler aldığını" zaman zaman anlatırdı.

Öte yandan, 1-2 Mayıs 2009 tarihlerinde, şehrimizde Mimarlar Odası'nın düzenlediği, "Kent Merkezi Ölçeğinde Denizli Geleceğini Arıyor" başlıklı, -birlikte konuşmacı olarak katıldığımız- Sempozyum'da; Denizli ve fotoğraf konusu etrafındaki görüşleri, bu yolda gördüğü zorluklar karşısında yaşadığı sıkıntılar ve gerçekleştirdiği çalışmalarla ilgili olarak, aynen şunları söylemişti:

"Fotoğraf benim merakım.. Uzun yıllar Denizli Turizm Derneği'nde Avukat, Aziz Behçet Çomakoğlu ağabey ile beraber çalışmak ve Denizli'yi tanıtmak gayesiyle birçok faaliyetlerde bulunduk, ama bu arada bir eksikliği gördüm; Denizli'nin eski fotoğraflarına ait hiçbir şey yok. Hadi benim çektiklerim neyse, var ortada, ama onu da Turizm Bakanlığı'nın bir fotoğraf yarışmasında edindiğim bilgiye göre söylüyorum, orada şöyle bir ifade vardı: Görende gidip görme arzusu uyandıran tipte fotoğraflar istiyorlardı yarışmada. Ben de bunu kendime prensip edindim.

Daha ziyade çirkinlikleri değil, gidip görebilecekleri güzellikleri gösteren fotoğraflar çekmeyi düşündüm. Ama Denizli'nin geçmişiyile ilgili eski fotoğrafları araştırdım. Bu arada, 1982 yılında eski Belediye Başkanlarından Nail Küçükka'nın torunu Teoman Küçükka benim muayenelerime gelir giderdi arasına...

Bir an dedi ki: 'Biz küçükken çok yaramazlık yaptığımızda bir fotoğraf albümü vardı; eski binaların fotoğrafları vardı. Alın şuna bakın, sesinizi kesin, diyorlardı.' Ben, Teoman Küçükka'ya: 'Aman o fotoğrafları bul.' dedim. Bir gün koltuğunda albümle çıkageldi.

1935 senesinde, Ankara'nın imarı için Atatürk tarafından davet edilen Profesör Jansen Denizli'ye gelmiş, çektiği fotoğraflarla bir albüm yapmış göndermiş. Ama o günden beri ondan kimsenin haberi yok. O fotoğrafları bulduktan sonra, hemen onların bir kopyasını aldık ve Kız Meslek Lisesi'nde bir sergi açtık. Herkes merakla, 'şurası şuydu, burası buydu!' filan diye içinde gördükleri kalabalıkları ve insanları saymaya başladı, 'şu falan kimseydi' gibisinden de büyük ilgi gösterdi.

Ondan sonra buna benzer fotoğrafların başka kimselerde de olabileceğini hesap ederekten, tanıdığım kimselerin hepsine söyledim. Eski albümlerinizi karıştırın, içinde Denizli'nin eski durumlarını gösteren bir şeyler varsa verin, tekrar iade ederiz, diye söylediğim halde, bugün bile hâlâ ulaşamadığım birçok eski fotoğraf var tahmin ediyorum. Ama bulabildiklerimi önce bir sergileme şeklinde kullandım, sonra bir kitap haline getirdim, hiç olmazsa biraz daha kalıcı olsun diye.."

Denizli'ye, matbaacılık alanında ilk ofset baskı makinesini de, 1971 yılında kardeşleri ile birlikte kendisinin getirttiğini öğrendiğim merhum Coşkun Önen, geçen zaman içinde Denizli fotoğraflarıyla özdeşleşen ve aranan bir isim oldu.

En büyük isteği ise, çektiği resimlerden oluşan bir albüm hazırlamak ve bunu yayımlamaktı. Bu emelini de 2006 yılında, büyük bir mutlulukla gerçekleştirdi. Böylece, "Fotoğraflarla Denizli" adıyla toplam 216 sayfalık son derece değerli, ciddi emek ürünü, tam anlamıyla mükemmel denilebilecek, tarihi nitelikteki belgesel eseri ortaya çıktı.

Kişilik yapısı ve dergimizdeki ortak çalışmalarımız:

O, ruhunu, hekimlik mesleği ile bütünleşen bir çizgide sanatın incelikleri ile yoğuran, daha doğrusu büyük bir ustalıklarla yoğurmasını bilen bir kişilik sergilemiştir. Böylece, her zaman ve her yerde vakur, ağırbaşlı, olgun tavırlarıyla dikkatleri üzerinde toplamış, söz ve davranışlarıyla da kimseyi kırmadığı gibi, büyük küçük herkesin gönlünü kazanmayı bilmiştir.

Güler yüzü, tatlı dili, sakın ve hoş sohbetleri ile bu yolda bir "rol-model", yani örnek kişilik oluşturan Coşkun Önen ağabeyimiz, Denizli'nin çeşitli yerlerinde gerçekleşen hemen her resim, heykel, el sanatları sergilerine ve çeşitli sanat etkinliklerine katılmış, sanatçıları ayrı ayrı tebrik ve özellikle de gençleri teşvik etmiş, kendilerini desteklemiştir.

Bu ayrıcalıklı durumu dolayısıyla o, Denizli fotoğrafları ve fotoğrafçılık sanatı konusunda "duayen isim" idi. Aramızdan ayrılması ile artık, bu sanatın boynu bükük kalmıştır.

Son altı yıldır, elinizde tuttuğunuz, "Geçmişten günümüze: Denizli" adını taşıyan bu derginin yazı kurulunda ve daha önce de bu kurulun nüvesini oluşturan kırk kişilik Denizli Kültür, Sanat Platformu'nda birlikte çalıştığımız, değerli görüşlerinden çok istifade ettiğimiz, bugüne kadar dergimizde çıkan bütün fotoğraf ve resimleri tek tek gözden geçirerek yayıma hazır hale getiren, Denizli'nin geçmişi, otantik değerleri,

kültürü, sanatı deyince adetâ titreyerek heyecanlanan, merakla her eserin, fotoğraf ve malzemenin peşine düşen, araştıran, inceleyen bu aziz insana karşı ben ve yakın çalışma arkadaşlarım, Denizli'nin tarihi, kültürü ve sanatı adına minnet ve şükran borçluyuz.

Sözlerime burada son verirken, kendisine Allah'tan rahmet diliyor ve sizleri, dergi ailemizin diğer bazı mensuplarının onun hakkındaki duygu ve düşünceleri ile baş başa bırakıyorum:

Coşkun Önen'in Denizli fotoğraflarını topladığı albüm kitap, 2006

Coşkun Önen'in Gözüyle Ay Işığında Pamukkale...

M. Ali ABALIOĞLU
CSA Eğitim ve Kültür Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

“Coşkun ağabeyi Denizli ile ilgili bir sergiyi ziyaretimde tanıdım. Orada Denizli'nin tarihi fotoğraflarına bakarken unuttuğum hatıralarım canlandı gözümde birdenbire. Bana ve diğer ziyaretçilere bu nostaljiyi yaşatan Coşkun ağabeyin girişimi ve emeği idi. Bu sergi gibi, Denizli'nin kültür ve sanat hayatıyla ilgili çalışmaların pek çoğunda onun emeği ve imzası vardı. Yıllar sonra, biz CSA Eğitim ve Kültür Vakfı ailesi olarak Denizli'ye gönül vermiş, çoğu akademisyen olan dostlarımızla birlikte çıkarttığımız “Geçmişten Günümüze Denizli” dergisinin çalışmalarında Coşkun ağabeyle beraber olma şansım oldu, bu süreçte kendisini daha iyi tanıdım. Denizli için her konuda gönüllü olarak çalışmak isterdi, çok özveriliydi ve gayretliydi. Toplantılara daima herkesten önce gelir, yapılacak işlere hep talip olurdu. O menfur trafik kazasından sonra özürülü yaşamının verdiği kısıtlı şartlarına rağmen, özveri gerektiren ve fiziken belli zorluğu olan bir iş için bile derhal harekete geçerdi. Denizli'ye kazandırdığı eserleriyle örnek olan bir kişilikti. Onu tanımış olmaktan, kendisinin karakterine ve vizyonuna uygun kalıcı bir eseri birlikte çıkarmaktan hep mutlu oldum. Beklenmedik bir anda yaşama veda etmesinden büyük üzüntü duydum. Denizli için yapacak daha çok şeyi vardı. Hepimizin başı sağ olsun. Kendisine Allahtan Rahmet, Ailesine, yakınlarına ve sevenlerine başsağlığı diliyorum.”

Metin TÜRKAŞ
Yayın Kurulu Üyesi

“Dergi çalışmalarının başlarında tanıştığım ve daha tanıştığım andan itibaren cana yakınlığın ve güler yüzün ile dikkatimi çeken Coşkun Önen ağabeyimiz, sana hem dergi olarak bizim, hem de bütün Denizlinin ihtiyacı olduğu bir dönemde aramızdan ayrıldın. Seni tanıdığım ve seninle beraber çalışma fırsatım olduğu için kendimi şanslı hissediyorum. Ruhun şâd mekanın cennet olsun.”

Şerif KUTLUDAĞ
Yayın Kurulu Üyesi

“Coşkun ÖNEN Ağabey'e ben, “Denizli'nin Gülen Yüzü” diyorum. Altı yıldan bu yana CSA sponsorluğunda çıkan, “Geçmişten Günümüze DENİZLİ Yerel Tarih ve Kültür Dergisi” Yayın Kurulu çalışmalarında birlikte olmaktan ve birlikte çalışmaktan gurur ve onur duyduğum Coşkun Ağabey'i bu vesileyle daha yakından tanıma fırsatı ve imkânı bulmuştum. Toplantı süresince o, kısa ve öz konuşur onun dışında da kabullerini gülümseyerek, çekincelerini de susarak ifade ederdi. Bu tavırla da sadece saçlarının aklığıyla değil, duruşu ve yöntemiyle Azerilerin tabiriyle Denizli'mizin tam bir “Aksakal”ı olduğunu yaşayarak sergilerdi.”

Onu ilk kez, korkuyla oturduğum dışçı koltuğunda tanıdım. Sımsıcak gülümsemesi belleğime yer etmişti. Sonraları futbol sahası kenarında herkesin sevdiği bir yönetici olarak hatırladık. Derken, tavan arasındaki sandıklardan çıkarılan eski resimlere ruh katarak, tüm Denizlilere bir tarihleri olduğunu hatırlatıp, toplumsal bir duyarlılık yarattı.

“Geçmişten Günümüze Denizli” dergisinin ön çalışmaları sayılabilecek toplantıların ilk katılımcısı Coşkun Ağabey olmuştu. Düzenlenen her toplantıya aksatmadan geldi ve arşivinden resimlerle destekleyeceğini belirtip, cesaretlendirdi.

Bir gün doğduğum evin bulunduğu İstasyon Caddesinin 1953 yılında çekilmiş fotoğrafını takvimlerden kopararak sakladığımı söylemiştim. Ertesi dergi toplantısında o fotoğrafın büyük bir kopyasını ve üstelik çerçevelenmiş halde bana hediye etmişti.

İşyerimin çok özel bir köşesine astığım bu fotoğraf ile, bu zarif insan Coşkun Ağabeyi her an hatırlıyorum.

Faruk İNCEOĞLU
Yayın Kurulu Üyesi

Coşkun Abi

Sıcak, samimi, rakik bir yürek
Temiz, beyaz, aydınlık bir suret
Mütevazı, beyefendi,
celebi bir şahsiyet

Coşkun Abi'ydi
Ve böyle biriydi benim için.

Fotoğrafçılıktı tutkusu
Denizli koleksiyoncusu
Bulmaz kentlilik şuur

Coşkun Abi'ydi
Ve böyle biriydi benim için.

Hayırla anılacak
Her zaman aranacak
Yeri çok zor dolacak

Coşkun Abi'ydi
Ve böyle biriydi benim için.

Ömer GÖKMEN
Genel Yayın Yönetmeni

Özgün Dokusu ve Dokumasıyla

BULDAN

“Karadeniz'de gemi batsa Buldanlının zararı olur.”

Şerif Kutludağ-Metin Türктаş-Ercüment Erdem

Buldan, günümüzde olduğu gibi geçmişte de Denizli'nin en önemli tekstil merkezlerinden birisi olmuştur. Ancak biz bu yazımızda Buldan'ı sadece tekstil yönünden değil geçmişten günümüze bir köprü oluşturacak şekilde kendine has özellikleriyle de ele aldık.

Buldan, Denizli ve diğer ilçelerden biraz farklı bir kültür anlayışına sahiptir. Denizli, çoğunlukla tarımla uğraştığı halde Buldan eskiden beri dokumacı olmuştur. Buldan'ın arazisi tarıma elverişli olmadığı için dokumaya yönelmiş dış dünyaya açık bir kimlik oluşturmuştur. Buldan geçmişinde olduğu gibi günümüzde de neredeyse dünyada bir marka olmuştur. Bunu, Yıldırım Bayezit'in kızının gelinliğini, Barboros'un şalını, Genç Osman'ın gömleğini, Kaddafi'nin hamam peştemallerini, Bush ve baldızına Belsam el dokuması yatak örtüsünü, Kaliforniya Valisi Arnold Schwarzenegger'e çeşitli gereçler dokuyarak kanıtla-
mıştır.

Denizli'nin ilçeleri içerisinde Buldan, Denizli'yle irtibatı en az olan kazadır. Tamamen dokumacılığa bağlı bir ekonomisi olduğu, başka da geliri olmadığı için, dokumalarının çok azını Denizli'de çoğunu da İzmir özellikle de İstanbul'da sattığı için bağlantısı İzmir ve

İstanbul'la daha çok olmuştur.

Buldanlının ufku geniştir. Tezgahı ilk getirdiğinde evin tavanı alçak, tezgah yüksek kalmış ve odaya sığmamış. Ne yapsın Buldanlı? Buna hemen pratik bir çözüm bulmuş odanın tabanına bir çukur kazmıştır. Bacakları çukurun içinde tezgahını öyle çalıştırmıştır.

Günleri çukurda tabanla tavan arasında çalışarak geçerken radyosunu da yan tarafına asmış, bir yandan tezgahını çalıştırmış, bir yandan da radyosunu dinlemiştir. Koskoca pilli radyolar varmış o zamanlar. Şarkılar, türküler, arkası yarınlar dinlenirmiş bu radyolardan. Buldanlı, tezgahtan çıkınca da radyoya uyum sağlamak için şarkı türkü de söyler, cümbüş ve ud da çalarmış. Buldan dokumacı olduğu için radyoyu çok dinliyor. Buradan geniş bir genel kültür ediniyor. Buldan'ın kültürlü oluşunun temelinde Atillâ Sayiner'in tespitiyle radyo vardır.

Buldanlının giyim kuşamı bile farklıydı. Buldanlı çalışmasını da yemesini içmesini ve giyinmesini de iyi bilirdi. Buldanlılar çok güzel giyinirlerdi. Çarşıya çıkarken fötr şapka giyerler, papyon takarlardı. Buldan'a yeni gelen bir kaymakam, odasından dışarıyı seyrederken parkta fötrlü ve papyonlu gezinenleri

(Foto: Süleyman İnan)

Buldan Talât Tarakçıoğlu Parkı'ndan ...
Dokuma figürleri ile Genç Osman, Yıldırım Bayezit'in kızı, Barboros Hayrettin Heykelleri.

(Fot: Süleyman İnan)

görüp onları memur zanneder. Görevliyi çağırıp "Bu memurların mesai saati içerisinde ne işleri var parkta" diye sorar. Görevli de "Efendim onlar memur değil. Sade vatandaşlarımızdır" cevabını verince kaymakam çok şaşırır.

1960 yılına kadar Buldan'da çarşamba ve perşembe günleri pazar kurulurdu. Buldanlılar bugün çarşamba, pazar var çalışmayalım; bugün perşembe pazar var çalışmayalım; bugün pazar düğünlerimiz var çalışmayalım diyebilirdiler. Yani işine ara verip sosyal hayata canlı bir şekilde katılırlardı. Bu konuda Buldanlılar kendilerini başka ilçelerle mukayese ederlerken şunları söylemektedirler: "Mesela, Babadağlılar dokumacı olmalarına rağmen durmadan çalışırlar. Bizim yaptığımızı Babadağ ve Kızılcabölük yapamaz. Onlar kanaatkârdırlar. Biz 5, 6 saat çalışıp çok kazanmak isteriz. Onun için de ipek dokuma yaparız. İşlerimiz kıymetlidir. Az çalışıp çok para kazanırız. Onlar evde kim varsa; hanım, bey, çoluk çocuk çalışırlar. Tezgahı boş bırakmazlar. Çok çalışırlar ama sattıkları ucuz gider. Biz eve misafir geldiğinde tezgahın başından kalkarız, işi bırakırız."

Buldanlılara göre Düzalan'daki dokumacılar ipek işlerler bir tomar para alırlar. Harcarken de bol harcarlar. Karşıyaka / Öteyakadaki dokumacılar kaba işler. Omuz dolusu mal getiriler pazara, az paraya satarlar. Haliyle harcarken de az harcarlar.

"Hitler Yağması" denilen 2. Dünya Savaşı yılları Buldanlıların çok para kazandığı yıllardı. Savaş esnasında sargı bezi ihtiyacı çok olduğu için Buldanlılar da sargı bezi dokuyup satıyor ve bundan çok iyi para kazanıyorlardı.

Hatta bu yıllarda İsmet İnönü Cumhurbaşkanı iken bir at yarışına gider. Pırpır uçakla yarış alanının üzerinde dolaşırken aşağıda pırl pırl parlayan bir at dikkatini çeker. Atı takip ettirip sahibini sorar ve atın sahibinin: Buldanlı dokumacı Şükrü Akın olduğunu öğrenir. İnönü "Nasıl olur da böyle güzel bir at bir dokumacının olur!" demeye getirerek çok kızar.

Bu kazancın vermiş olduğu doygunlukla Buldanlılar "Ne lüzum var okumaya!" diye düşünüyorlar, okumak isteyen gençlere de, sonraları bir darb-ı mesel haline gelen, elektrikle çalışan tezgâhın koluna verilen isimden hareketle **"Avarenin koluna sıkı yapış!"** diyorlardı.

Buldan'da da geçim sıkıntısı yaşanan yıllar oldu. Fırından ekme alınca ya da kahvede çay kahve içince ortasından yarılmış bir kargıya, kaç ekme alındı, kaç çay kahve içildiyse o kadar çentik atılırdı. Bunlar birikir para ödeme zamanı gelince çentikler sayılır çentik sayınca hesaplanır ve hesap görülürdü.

Bir gün hesap ödeme sırasında hesap müşteriye fazla gelir. Müşteri "şu çeteleyi kontrol edelim der. Ben şu gün sade kahve içmiştim. "Çeteleyi fazla atmışsın" der: Kahveci de "kardeşim elinden alan mı vardı, sen de kahveni şekerli içseydin" der. "Kardeşim ben şu gün kahve içmedim. Kahveye gelmedim ki" dediğinde, bu sefer de kahveci; "kardeşim sen de kahveye gelseydin. Kahveni içseydin!" der.

Buldan'da peştamal, üslük, kaplama, sandık örtüsü, ocak örtüsü, yastık yüzü, topan yastık, elbise örtüsü, bohça gibi kanaviçeli örtüler de işlenirdi. Bunların yanında ipekli giyecekler de önemli bir yer teşkil etmekteydi. Has ipek, kışın sıcak yazın serin tuttuğu, insana pozitif enerji verdiği için hem üretimde hem de kullanımda tercih edilirdi. Buldanlılar ipeğin bu özelliğinden dolayı **"İpekli giyenlerin evinde kavga olmaz. Çünkü herkesin morali yüksek olur, sorun yaratılmaz."** derlerdi. Damatlık gömlekler has ipekten yapılırdı. Sonraları, floş çıktı. Bursa'dan floş geldi ve millet floşa döndü. Böylece ipekten vazgeçildi ve sonra da ipeğe bir daha dönülmedi. Çünkü millet floşa alıştı. Halka floş, ipeğe oranla hem ucuz hem de kullanımı çok rahat geldi.

İpeğin üretimi de işçiliği de çok zahmetli idi. İpek yılda bir ürün verirdi. Bir kozadan iki buçuk kilometre ipek çıkardı. Kozalar önceleri güneşe serilir, koza içindeki böcek güneş sıcağında öldürülürdü. Sonra buharla öldürülmeye başlandı. Kozalar suya katılırsa ipek

gevşerdi. Onun için güneş ya da buhar tercih edilirdi. Şimdilerde Buldan'da ipek üretilmemekle beraber Bursa'dan getirilen ipeklerden ipekli ürünler üretilmeye devam edilmektedir.

Buldan'da insanların tekstil ve el sanatlarından başka yapabilecekleri çok fazla şey yoktur. Bu yüzden Buldanlılar ülkemizdeki ve dünyadaki krizlerden çok fazla etkilenmektedirler. "Karadeniz'de gemi batsa Buldanlının zararı olur." sözü Buldan'da meşhurdur.

Buldanlılara göre Denizli'nin ve Buldan'ın en büyük avantajlarından biri hizmet yapan ve yapabilecek bürokratlarla çok iyi ilişkiler içerisinde olmalarıdır. Mesela İsmet İnönü'nün babası memurdur. İlkokulu Buldan'da bir medresede okumuştur. Kaldıkları ev, Çözgücü Halil Efendi'nin evidir. İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde kendisine fahri hemşehrilik unvanı verilmiş, gerektiği zamanlarda kendisinden destekler alınmıştır.

Yahya Kemal Beyatlı'nın kardeşi de Buldan'da kaymakamlık yapmıştır. O günün şartlarında çok zor olmasına rağmen Yayla Gölüne yol yaptırdığı ve başkaca zorlu hizmetler de yaptırdığı için, halk onun bu yönünü ifade etmek-övmek maksadıyla ona "Deli Kaymakam!" lâkabını takmıştır.

Sadece kaymakam değil, Buldan'ın yerel idarecileri de oldukça başarılı olmuşlar, kendi menfaatlerinden çok Buldan'ın menfaatlerini gözetmişlerdir. Buna bir örnek olarak "Efsane Başkan" namıyla tanınan Talat Tarakçıoğlu'nu gösterebiliriz. Talat Bey bir gün, ilçeye yeni tayin olan askerlik şubesi başkanı yüzbaşıyı ilçeyi tanıtmak için gezdirirken, yüzbaşı parkta gördüğü bir gülü koparmış. Bunu gören Talat Bey, hemen zabıtayı çağırıp şube başkanına ceza yazdırmış ve parasını da peşin kendisi vermiştir. Yine başka bir gün Talat Başkan Buldan'ı gezerken, kendi evinden çamaşır yıkanan suyun sokaklara akıtıldığını görmüş ve yine zabıtasını çağırarak kendi evine ceza yazdırmıştır.

Buldan'da Sosyal Hayat

Buldan ilçesinde çeyizlikleri kızların kendileri yapardı. Kız, hem okula gider hem de 5 numara lambayla iş işlerdi. Lamba 7 numara olursa çok ışık verir fakat gazı da çok yakardı. Bu yüzden, masraf az olsun diye 7 numara lamba yerine 5 numara lamba tercih edilirdi. Evde kızın çeyizi için masırlar sarılır ve dokuma dokunurdu.

1940-1945'li yıllarda Buldan'da kız görmeye gidildiğinde oğlan tarafına: "Oğlanın kaç tezgâhi var?" diye sorulur; "Bir tezgâhi var" deseler bile kız verilirdi. Çünkü Dokuma Kooperatifine üye olan kişi tezgâh başına 16 TL'ye bir top iplik alır bunu 160 TL'ye satar, 2 top iplik alırsa 320 TL'ye satardı. Yani o devirlerde tezgâhi olan üretim yapmadan da para kazanabiliyordu. Dolayısıyla Buldanlılar tezgâhi olmayana kız vermiyorlardı.

Buldan'da düğünler perşembe akşamı başlardı. "Bez gecesi" gelinle damadın çamaşırları-giyecekleri karşılıklı olarak oğlan evine ve kız evine gönderilirdi. Düğünler evlerde yapılır, düğüne gelmesi istenenler davet edilirdi.

Bir de her düğünün davetsiz misafirleri vardı. Onlar kendiliklerinden gelirler ve: "Biz unutulmuşuzdur. Bizler davet edilmeyecek insanlar mıyız? diyerek güya kendilerini davetli gibi gösterirlerdi.

Tüm çalgılar vardı. Pazar günü gelin çıkardı. Gelin önceleri atla çıkarılırken sonraları ciple çıkarılmaya başlanmıştı. Gelin eve geldiğinde arkadaşları damadı yumruklayarak içeri katarlardı. Bu yumruklama işi akşam namazından sonra da tekrarlanırdı.

Eskiden geceleri misafirliğe gidilirken, çıra yakılır onun ışığında gidilir, gidilecek yere ulaşıncaya da çıra söndürülürdü. Dönüşte aynı çıra tekrar yakılır yine onun ışığında eve geri gelinirdi. Eve girildiğinde çıra, tekrar kullanılacağı zaman çabuk yansın diye, yanık tarafından küle gömülürdü. Bunu da genel de dar gelirli yapırdı. Bazıları da çırayı küle gömmez ocak ateşine atar yakardı. Bunu yaparken de biraz övünmek, biraz varlıklı olduğunu göstermek; çırayı birden fazla kullananların da biraz cimri olduklarını anlatmak için: "Biz çıranın g.tünü küle gömmeyiz!" diyerek hava atarlardı.

Eski Buldan evlerinin kapılarında iki tokmak yer alırdı. Bunlardan tok... tok... tok... diye kalın ses çıkaranlar erkekler, tık... tık... tık... diye ince ses çıkaran tokmaklar kadınlar içindi. Eve gelenin kadın mı erkek mi olduğu çaldığı kapı tokmağının sesinden anlaşılır, ona göre geleni karşılamaya çıkılırdı. Bir yere varınca eğer evde kapı tokmağı yoksa yüksek sesle seslenilir, kapı açık olsa bile, ev sahibi buyurun deyinceye kadar içeri girilmezdi.

Bir İstiklal Harbi Hatırası

İstiklal Harbi'nde Buldan'dan askere giden bir delikanlı geride 2 çocuk ve bir eş bırakmıştır. Delikanlı yıllar boyunca cephe cephe gezer. Bir seferinde birliğinin yolu Sarayköy'den geçer. Yıllar boyunca evinden uzak kalmanın hasretliğiyle birliğinden firar eder ve Buldan'a gelir. Kaçak olduğu için, gece karanlığında evinin kapısını çalar. Karısı kim o dediğinde kendini tanıtır. Çocuklarını ve karısını çok özlediğini onları görüp yeniden birliğine katılacağını söyler.

Karısının verdiği cevap şöyle olur:

-Kapıyı açmıyorum. Ben kendime kocası askerden kaçan adamın karısı dedirtmem. Ben askerden kaçan erime çocuklarımla yüzünü de göstermem kendi yüzümü de! Çabuk git birliğine teslim ol! der. Kapıyı açmaz. Kendi evine de olsa zorla giremeyeceğini anlayan asker birliğine katılmak için, ağlaya ağlaya gece karanlığına karışarak geldiği yere geri döner.

Göğüs Hastanesi

Abdullah Sayiner, askerî doktorken askerde Tüberküloz hastalığına yakalanır. Bundan dolayı da askeriye'den çıkarılır ve Buldan'a gelir. Burada sivil doktor olarak çalışmaya başlar. Buldanlılar dokumacı olduğu için, ipi terbiyelemek için mecburen günümüzdeki klorak benzeri bir kimyasal olan haşilla çalışır. O da doğrudan doğruya dokumacıların ciğerlerine işler. Bu nedenle ilçede o dönemlerde tüberküloz en çok görülen hastalık halini alır.

Abdullah Sayiner kendisi de tüberküloz hastalığını yaşadığı için Buldan'a bir göğüs hastanesi yaptırmak ister. Kendisinin parası yoktur fakat halka önderlik eder. Camilerde Cuma hutbelerinde hocadan sonra söz alır, Buldan'daki bu ciddi hastalığı anlatır. Hastane için verilecek paraların ne kadar sevap olacağını anlatır.

Kahvelere gider, oradaki insanlara "Hepiniz birer sigara az için, içmediğiniz sigaranın parasını hastane yapımı için bana verin." der. Halkı hastane yapımına inandırıp imece usulüyle onlardan yardım toplar.

Topladığı paralar haliyle yetmez. Kendisi CHP geleneğinden gelen bir aile olmasına rağmen CHP'nin hastaneye katkısı olmaz. 1948 yılında Sağlık Bakanı olan Behçet UZ Buldanlı Evliyazâdelerle akrabadır. Onun bakanlığı döneminde Buldan'da Göğüs Hastalıkları Hastanesinin inşaatı devam etmektedir. 1948 yılında Buldan'a gelen sağlık bakanı Göğüs Hastalıkları Hastanesine çürük raporu veririr. Niyeti Buldan'da bu hastaneyi kapattırmaktır. "Buldan'ın bir dokumacı memleketi olarak çok önemli olduğu ve sağlık olarak korunması gerektiğini, dışarıdan hastaneye gelen hastaların kahvelerde çay içeceğini, aynı bardağı kullanan Buldanlıların da bu hastalığı kapacaklarını ve hastalıkların yayılıp önlenemez olacağını" gerekçe gösterir.

Hastane kurucusu Abdullah Sayiner, Behçet Uz'un bu düşüncesine karşı çıkar ve şöyle der:

"Burada halk pekmez içeriyor. Onun için hastalığı yener. Hastane yapılsın." der. Daha sonra DP iktidara gelir. Adnan Menderes Buldan'a gelince DP iktidarı hastane yapımına destek verir ve inşaat bitirilir. Böylece Buldan mükemmel bir Göğüs Hastalıkları Hastanesi kazanır.

Ramazan Topu Yerine Siren

Buldan'da 1945'ten bu yana Ramazan'da Ramazan topu patlatılmaz. Halka iftar ve sahur vakti, zamanın Belediye Başkanı Talât Tarakçı'nın İzmir'den getirttiği siren (canavar düdüğü) ile duyurulur. Ramazan topundan vazgeçilmesinin sebebi ise şöyledir: O yıllarda Yakup Türkmenoğlu, Habip Peköz ramazan topunu "Top Damı"nda patlatırlardı. Dönemin zabıta amiri, Ramazan topunu kendi bağında atmaya başlar. Bu değişiklikten sonra halk, sahurda topun sesi az çıkıyor diye şikayet eder. O da şikayet azalsın, ses çok çıksın diye topa konulan barutun miktarını artırır. Barutu

Buldan Göğüs Hastalıkları Hastanesi.

(Fot: Süleyman İnan)

fazla olan top patlayınca zabıta amirinin kafasının yarısını parçalar ve amir ölür. O zamandan bu yana Buldan'da Ramazanlarda top patlatılmaz sahurda ve iftarda halkın canavar düdüğü dediği "siren" öttürülür. Bu olayın bir de efsanevi yönü var.

Rüştü Akın o tarihte Amerika'dadır. Korkulu bir rüya görür. Rüyasını gider papaza yorumlatır. Papaz da ona "Senin çok sevdiğin bir arkadaşın var. Resmî görevde, söyle ona görevinden ayrılınsın. Başına kötü bir hal gelecek." der.

Rüştü Akın, bu rüyayı ve yorumu çok yakın arkadaşı olan Zabıta amirine mektupla gönderir ve görevinden çekilmesini ister. Mektubu alan arkadaş zabıta amiri, cevap gönderir Rüştü Akın'a: "Sen bir cavırın sözüne mi bakıyorsun. Görevden ayrılmayacağım!.." diye. Fakat sonuç rüya yorumunun sonucu gibi olur.

Merkez Efendi

Merkez Efendi aslen Buldan'ın Sarımahmutlu köyündendir. Merkez Efendi ilaç yaptığı bitkileri Buldan yöresinden toplamıştır. Yörede 10 çeşit endemik bitki vardır. Yayla Gölü çevresi bitki zenginidir. Buldan'ın kuzey kesimleri üç iklimin kesişim noktasıdır. Bu da yöreye bir biyolojik zenginlik katmaktadır.

Senede bir gün Sarımahmutlu köyü Kocagöl mevkiinde Merkez Efendi'nin babasına ait olduğu kabul edilen mezarın bulunduğu yerde yağmur duasına çıkılır. O günü bilenler çevre köy ve kasabalardan gelerek törene katılırlar. Dualar edilir, namazlar kılınır, yemekler yenilir. Sabahtan başlayan törenler akşama doğru sona erer.

Buldanlılarda Merkez Efendi'yi sahiplenme pek yoktur. Bir Merkez Efendi Caddesi, bir de Merkez Efendi Öğrenci Yurdu vardır. Merkez Efendi'nin köyü olan Sarımahmutlu'da yaşayanların ataları Osmanlı'nın iskan politikasıyla yöreye sürgün gelmişlerdir. Bu yüzden de Osmanlı bizi sürgün etti diyerek erkek çocuklarına Osman adını vermemişlerdir.

Evliyazadeler Konağı

Kaynak olarak bilgilerine başvurulmuş kişiler

Atilla SAYINER

Ali TUNABOYLU

Kamuran TARAKÇIOĞLU

Habip PEKÖZ

Turgut ERENŞOY

Atilla SAYINER: Buldan'ın ilk Eczacılarından
Ali TUNABOYLU: Tüccar İş adamı
Kamuran TARAKÇIOĞLU: Buldan'ın Belediye Başkanlarından Talât TARAKÇIOĞLU'nun oğlu
Habip PEKÖZ: Dokumacı
Turgut ERENŞOY: Belediye Meclisi Eski Üyesi
Mehmet MUSTAK: Evliyazadeler Konağı İşletmecisi
Sait YALÇIN: Doğayı Koruma Derneği Başkanı
Suavi UYUM: Buldan'da Yaşam Gazetesi
İbrahim ACIKARA: Buldan'da Yaşam Gazetesi
Özcan DURUSOY: Buldan'da Yaşam Gazetesi

Fotoğraflar: Süleyman İnan- Ercüment Erdem

Doğduğum yer Buldan, hatıralarla dolu...

Tekstil sektörünün duayeni Ali Haydar Akın

Mustafa Sarıtaş-Hüsniye Sarıtaş
Fotoğraf: Ömer Kılıç

Buldan'ın İstanbul'daki en önemli temsilcilerinden biri olan Ali Haydar Akın ile Akın Tekstil'deki yönetim ofisinde, Cafer Sadık Abaloğlu Eğitim ve Kültür Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Ali Abaloğlu'nun da katılımıyla keyifli bir sohbet gerçekleştirdik. "Dürüstlük ve bıkmadan çalışmak başarının anahtarıdır" felsefesiyle kazandıklarını, vakıflar aracılığıyla eğitime ve sosyal hayata da aktararak hayırseverlik geleneğini sürdüren Ali Haydar Akın, aktardığı anılarıyla bizleri eski Buldan'a götürdü.

Haydar Akın:

5 Nisan 1926 Buldan doğumluyum. Şu an 84 yaşımdayım. Babam Nuri Akın, Buldan'ın ileri gelen kişilerindendi. Belediye Başkanlığı, Ticaret Odası Başkanlığı ve Tayyare Cemiyeti Başkanlığı yaptı. Hatta dini önderlik de yapmıştır. Annem Safure, ağabeyim Rüştü, kız kardeşlerim Türkan ve Güler'le birlikte 6 kişilik bir aileydik. Dedem, ben doğduğum senelerde ölmüş. Dokumacılık yapan, varlıklı bir insanmış. Bizim iki tane evimiz vardı Buldan'da. Yukarıdaki doğduğumuz ev, bir de aşağıda boyahanenin yanında çarşıda bulunan yeni modern ev. İstanbul usulü banyosu duşu var. Yukarıdaki eski köy evi. Altında ahır. Üstte yatak odaları, yemekhaneler, onun yanında da tekkemiz vardı. Şeyh Ali Baba Tekkesi. Dedem Kadiri Şeyhiymiş. Ramazanda hiç boş kalmazdı bizim evimiz. Kazanlar kaynardı. Atını bağlayan gelirdi. Çoğunlukla Oftan hocalar gelir, sohbet ederlerdi. Hep bizde kalırdı gelenler misafir olarak. Dedem şeyhliği rüyası üzerine babama devretmiş. Babam bir dönem hem belediye başkanlığı, hem de dini liderlik yapmış. Camiye girince kavuğunu takar namaz kıldırırmış. Babam Kuva-yı Milliye Reisliği de yapmış.

Eskiler bizi Derviş Aliler olarak bilir.

Bizim soyadımız Derviş Aliler bilinirdi. Babam soyadı kanunu çıkınca "herkes kendi soyadını alsın" diyor. Bizim için de Derviş soyadını önerenlere şöyle diyor; "Bizim bir Peygamberimiz, bir de kitabımız var. Dervişlik sonradan çıkmıştır. Tembelliktir. Babam dervişlik yaptı, ben de yaptım. İnsanlar tekkeye gitmese kahveye gidiyor, oyun oynuyordu. Bu nedenle tekkeye gelmelerini daha doğru gördük. Ama bu da zararlı, tekke ve dervişlik de tembellik. Dervişliğin kalkması gerekir artık. Bu nedenle dergahları hatırlatan bir soyadı almak istemiyorum. İki tane soyadı buldum. Biri Akın, biri Acun. Akın; Orta Asya'dan Türkler'in akın etmesi. Acun; dünya, dünyayı görmüş manasına geliyor. "Halk,

Akın soyadını almamızı isteyince soyadımız Akın oluyor. Bizim markamızın amblemi de fildir. Ağırbaşlı oturaklı manasına geliyor. Dedemden kalma. Hâlâ kullanıyoruz. Tekke hâlâ duruyor ama şimdi orası mescit gibi kullanılıyor.

Buldan nüfusu, Denizli nüfusu ile aynıydı.

Cumhuriyetimizin onuncu yılını, 10. yıl marşını hatırlıyorum ben. Bizim evin altında Halk Partisi vardı. 10. Yıl Marşı okunuyordu. Denizli Belediye Reisi ve Vali Buldan'a gelmişti. Buldan nüfus ve gelişmişlik olarak Denizli gibiydi. Nüfusu 10 bin idi Buldan'ın. Sonra Denizli ilerledi, Buldan geriledi. O zamanlar ticaret canlıydı, üretim vardı Buldan'da. Dönemin Buldan Kaymakamı Reşat Beyatlı'ydı. Ağabeyi, Ünlü şair Yahya Kemal Beyatlı da sık sık gelirdi Buldan'a. O zaman Buldan yaylası vardı, yeşillikler, güzel çiçekler. Cuma günleri herkes tatildi. Yaylaya çıkarlardı. Buldan'a ilk jeneratörü, yani elektriği babam getirdi. Motoru bozulunca İzmir'den bir tane usta getirdiler. Usta da Macar. Fazla Türkçe bilmiyor. Jeneratörü tamir ettikten sonra, ustaya da hadi buyur yaylaya gidelim dedik. Babam her cuma yaylada şölen yapardı zaten. Cuma günü orada koyunlar kesiliyor, kızartılıyor, harmandalı oynanıyor, eğleniliyordu. Macar Usta, etrafa bakıp ayağa kalktı; "Allah Allaaah şimdi anladım Türkiye niye komünist olmuyor. Böyle beyler, ağalar, zenginler, fakirler, işverenlerle işçiler bir arada arkadaşça oynarsa, eğlenirse komünizm gelmez bu ülkeye" dedi. O zaman PKK yoktu. Komünizm vardı. Komünizm Türkiye'ye de gelecek denirdi.

Bizim o zaman 200 kadar el tezgahımız, bir de boyahanemiz vardı. 200 tezgah evlere dağılmış haldeydi. 10-15 tane de atölye gibi yerde toplanmıştı. Evlerde ses eksilmezdi. Çünkü tezgah başına baba çıkar, anne girer, anne çıkar evlatlar girerdi. Tezgah sesi az duyulduğu zaman işler iyi gitmiyordu. Buldan evlerden oluşan bir fabrika gibiydi. Tezgahlarda, hanımlar için bele sarılan peştamal, manto yerine kullanılan üslük, ipekli yarım denen başörtüleri üretiliyordu.

Yaptığım dondurmaları herkes beğenirdi.

Halamın oğlu vardı: Kamil. Benden 2 yaş büyük. "Gazoz fabrikası yapalım dayı" dedi babama. Çarşının içinde bir hamam vardı. Burada bir yer ayarladı, fabrikayı yaptı. Gazoz fabrikasında vişneli, çilekli gazoz yapar, dağıtılırdı. Ben, ilk mektepten çıktıktan sonra orada dondurma yapmaya başladım. Kar gelirdi dağdan katırlarla, ben de onunla dondurma yapar, boyahanedeki işçilere dağıtırdım bedava. Güzel dondurma olurdu. Herkes gelir isterdi, ikram ederdim. Hoşuma giderdi. Ama bazen yapmazdım o zaman herkes dondurma nerede diye sorardı. Hatta bir gün ağabeyimin kayınvalidesi hastalanmış, canı dondurma

istemiş. Gece Denizliye bile gitmişler bulamamışlar. Sonra bana geldiler, dondurma istemeye, hiç unutmuyorum. Sonra bizim bahçemiz vardı. Elmalar, karpuzlar.. Karpuzları toplar yarısını satar, yarısını dağıtırdım. Yani babamdan hiç harçlık almazdım. Ben hiçbir zaman çalışmaktan ve işten korkmadım.

Almanca öğrenmek için İstanbul'a geldim...

Bizim boyahanemiz var demiştim ya, oraya boyalar Bayer firmasından Almanca etiketlerle geliyor. Buldan'da biri eczacı ve diğeri doktor iki kardeş vardı dil bilen. Ama onlar da Fransızca biliyorlardı. Almanya'daki fabrikalarla anlaşmak için, onlara Fransızca yazdırıp gönderiyorduk mektuplarımızı. İzmir'de boyacılar vardı Almanca bilen, İzmir'e gidiyorduk ama İzmir'e de trenle 10 saatte gidiliyordu. Has boyadan peştemaller yapıyorduk. Bizden başka has boyadan yapan yoktu. Bu peştemaller solmadığı için çok para kazanıyorduk. Bu boyaların temininde Bayer'in mümessili olan Sabri Atayoğlu adında bir kimya mühendisi gelirdi. Buldan'da otel falan olmadığı için bizde kalırdı. Onunla ahbap olmuştuk. Ben ilk mektebi bitirince, "Almanca öğrenmem gerekiyor" diyerek, kalktım İstanbul'a tek başıma geldim. Tünel'deki Alman mektebine kayıt olmak istedim. "Velin kim" dediler. "Velim yok. Ben Buldanlı'yım Denizli'nin kazasından geliyorum" dedim. Velisiz kabul etmediler. O zaman Bayer Mümessili Sabri Atayoğlu aklıma geldi. Onu Sirkeci'deki yazıhanesinde buldum. Velim olmayı kabul etti. Beni bir pansiyona yerleştirdi. Ben, Denizli'den İzmir'e trenle, oradan da vapurla İstanbul'a gelip hemen okula gitmiştim. Alman mektebinde, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler vardı ağırlıklı olarak. Benim gibi Anadolu'dan gelenler çok azdı. Kavgacı bir ruhum da vardı. Onlar kendilerini bir şey zannediyorlardı. Ben de sık sık onlarla kavga ederdim. Okul 5 yıllıktı. 2 yıl hazırlıktan sonra orta birinci sınıfı da Alman mektebinde okudum. Almanca mı ilerlettim. Ama bildiğim doğrulardan vazgeçmediğim için zaman zaman okul yönetimiyle de ters düştüm. Üç tane ihtar alınca okuldan ayrılmak zorunda kaldım. Orta okulu Haydarpaşa Lisesi'nde tamamladım. Aynı zamanda çalışıyordum. Ağabeyimle birlikte bir pansiyonda kalıyorduk. Babam mal gönderiyordu biz satıyorduk. Liseyi Taksim'de Yeni Kolej'de okudum. İktisat Fakültesi'ne girmek istedim. Ama özel okul diploması o yıllarda geçerli sayılmıyordu. İstanbul Kız Lisesi'nde bitirme sınavına girerek diploma aldım ve İktisat Fakültesi'ne devam ettim. Ama çalışmak ve kazanç cazip geldi okulu bitirip diplomayı alamadım.

Peştemal yasaklanınca, İstanbul'da ticarete başladık.

Ben Alman mektebinde okurken, "Kılık Kıyafet Kanunu" çıkınca hükümet, peştemal ve üslüğü yasak etmişti. Babam da belediye reisi olduğu için yasakları ilk o tatbik ediyordu. Dolayısıyla Buldan'da üretim krize

girmişti. Buldan'daki eczacı dostumuzun da yönlendirmesiyle ağabeyimi İstanbul'a gönderdi. Eniştelerim vardı İstanbul'da Ceritler. Babam, ağabeyime "Eniştelerinin yanına git. Sultanhamam'da bir mağaza bul" dedi. Sultanhamam'da yer tuttuk; babam, Rüştü ağabeyim ve ben ortak. Buldanlılar Pazarı Rüştü ve Haydar Akın adıyla firmamızı kurduk. Babamızın gönderdiği el dokumalarını satıyorduk. Gaziantep Kooperatifleri, Merzifon Dokumacıları, Tavas Kooperatifleri de bize mümessillik verdiler. İşleri büyüttük. Çalıştığımız handaki gayrimüslim komşularımız ithalat yapıyorlardı. Biz de ithalata yöneldik. Ağabeyim arkadaşlarıyla birlikte Amerika'ya gitti. Ben buradaki işleri yürüttüm. Arkadaşı Sait Çiftçi'nin Amerika'dan demir alıp, Türkiye'ye gönderdiğini görünce; ağabeyim de alıp gönderdi. Ben burada çok karlı olmasa da sattım. Hatta bu demir satışı sırasında şimdi kızlarımın kayınpederi olan dünürümü tanıdım. İki kızım var, sanayici ve işadamı Nuri ve Hasan Çolakoğlu kardeşlerle evlendiler. Ağabeyim Amerika'dan gemilerle çeşitli mallar gönderiyordu, ben de satıyordum. İşte bu ortamda tahsili ihmal ettim. Çalışmadım sınavlara. Ben devamlı çalışarak okuyordum. Hiç tatil yapmazdım.

1942 yılında babam Nuri Akın vefat etti. Herkes çok üzüldü. Yahya Kemal Beyatlı babamın mezar taşı için şu dörtlüğü yazdı.

**"Merd-i Hak dindar idi Nuri Akın
Eyleyip rihlet kavuştu rahmete
Hak sekiz cennetle davet eyledi
Derviş oğlu Nuri aktı cennete"**

17 Mart - Nuri Akın 1882-1941

Buldan'da boyahanemiz duruyordu. Halamın oğlu idare ediyordu. Akrabalarımız Buldan'daydı. Yazları gider bakardık oralara sadece. Sonra Buldan'daki işleri kapattık, akrabaları buraya getirdik. Ben Buldan'da çok oturmam ama alakayı kesmedim. Babamın mezarı orada olduğu için devamlı ziyarete giderim.

Askerlik sonrası Almanya Hamburg'da kaput bezi ticareti yaparken bir arkadaşımın kardeşi, o dönemin Vatan Gazetesi'nin sahibi ve Demokrat Parti'nin kurucularından ünlü işadamı İbrahim Çehrelî'nin kızı; Güner Hanımla tanışarak, 1952 yılında evlendim. Henza ve Feyza isimlerini verdiğimiz iki kızım oldu.

Almanlar'a para yerine pamuk veriyorduk...

1950'li yıllarda ithalat zorlaşmıştı. Çünkü ödeme için

döviz bulunmuyordu Türkiye'de. Alman fabrikatörleri davet edip, İzmir, Aydın, ve Adana'ya götürdüm. Pamukları gösterdim. Beğendiler ve aldığımız ürünlerin bedelini pamukla ödememizi kabul ettiler. Hiç dövizsiz 3-4 sene pamuk karşılığı kumaş getirdik Türkiye'ye. Ardımızdan herkes takas usulü ticaret yapmaya başladı. Biz de fabrika yapalım diye ağabeyim Rüştü Akın'la birlikte kolları sıvadık.

Dedikodular Buldan'da yatırıma engel oldu.

Hepimiz Buldan'ı seviyoruz, gidip geliyoruz ama yatırım yapamadık maalesef. Akın Tekstil Fabrikası'nı Buldan'da kuracaktık biz. Sanırım yıl 1948'di. Fabrika kurmak için lisans aldık. Lisans çok kıymetliydi. Behçet Uz, o zaman İzmir Belediye Reisi'ni görevinden ayrılmıştı. O zaman siyasi çekişmeler vardı. "Fabrika lisansı için Behçet Uz torpil yaptı. Haksız yere lisans aldılar" dediler. Behçet Uz'u da zan altında bıraktılar. "Ortak mı?" dediler. Halbuki o, sadece memleket kalksın diye yardımcı olmuştu. Biz de onun üzerine dedikodulu yerde iş yapmayız dedik. Bıraktık. Oysa o zaman bu fabrika açılsaydı; Denizli için o yıllarda büyük atılım olabilirdi. Biz bu siyasi çekişmeler ve dedikodular yüzünden Denizli'de yatırım yapmadık. İstanbul Bakırköy'deki fabrika arsamızı satın aldık. Akın Tekstil olarak İstanbul'da fabrikamızı kurduk. Bugüne kadar da hiçbir zaman Denizli'den gelin buraya yatırım yapın diyen olmadı bize.

O dönemde ham bez işine devam ettik. Bu iş bize kazançlı geldi. Kaput bezi satın aldık. Almanya'ya gönderdik. Baskısını yaptırıp, pazen, basma, divitin halinde Türkiye'ye getirdik. Ben Hamburg'da ev tuttum, araba aldım, bütün basma fabrikalarını bağladım. Biz zamanında izin alabilseydik. Denizli'de pamuktan iplik yapıp, dokuma, boyama, basma tüm işlemleri entegre bir fabrika halinde yapacaktık. Türkiye'nin ilk entegre tesisi olacaktı. Bu bir anlayış meselesi.

Çerkezköy Belediyesi, fabrika için, bedava arsa verdi. "Burada işçi çalışacak, alışveriş yapacak, ticaret canlanacak" dedi..

Mesela, bir dönem, Trakya'da arsa bakıyoruz. Silivri'de yemek molası verdiğimiz yerde, "Haydar Akın kim?" diye bağırdı birisi. Baktım; biri paşa diğeri sivil, iki kişi. "Siz fabrika yapacaktıydınız." dedi. "Evet." dedim. "Ben Çerkezköy Belediye Başkanım. Bey de Trakya Garnizon Komutanı. Biz sizin fabrika yapacağınızı, arsa aradığınızı duyduk. Çerkezköy'de bedava arsa vermek istiyoruz size" dedi. "Neden bedava, para ile alalım" dedik, "almam" dedi. "Burada işçi çalışacak, alışveriş yapacak, ticaret canlanacak" dedi. 500 bin metre arsa verdi bize. Akın Tekstil'i kurduk. 2 sene sonra Nurullah Narin geldi. Bizim tam karşımızda yer aldı. 1 milyon metresini 1 liradan, 2 milyon metresini 2 liradan. Bunun üzerine ben, "Karşımız 1 liradan aldı, bize bedava

verdiniz. Dedikodu olur" dedim. Para ödemek istedim. Belediye Reisi "almam" dedi. Ama biz yine de belediyeye yardım olarak, makbuz karşılığı bir miktar para verdik. Dediğim gibi bu bir anlayış meselesi. Denizli o dönemde geleceği göremedi, yatırımın katkısını hesap edemedi.

Ali Abaloğlu:

Çevre dostu tesisimizi zararlı diye kapattıracaklardı...

Ali Abaloğlu: Konu ile ilgili kendilerinin de geçmişte yaşadığı sıkıntılar için;

"Maalesef yanlış dedikodular dolayısıyla 1991 yılında biz de Dentaş Şirketi'mizde benzer bir olay yaşadık. Atık kağıttan ambalaj kağıdı üretmek için kuracağımız fabrikamızın ruhsat talebi, dönemin belediyesi tarafından "Fabrika çevreyi kirletiyor." diye ret edildi.

Rahmetli babam, olaya "Biz de bu memleketin insanıyız. Çevreyi kirletiyorsa; bu tesisi kurmayız toprağa gömeriz. Bizim evlatlarımız da bu memlekette yaşayacak. Bu yörede yetişen domatesi, eti yiyeceğiz; bölgenin suyunu içeceğiz." diyerek yaklaştı.

Üstelik çevredeki atık kağıdın toplanması ve yeniden ekonomiye kazandırılması, ayrıca alternatifinin ağaçtan kağıt üretimi olması dolayısıyla orman varlıklarımızı kesmeyi icap ettirmesi yönüyle de atık kağıttan üretimi bilhassa teşvik edilmesi gereken bir tesis olduğu gerçeğini, kamuoyuna ve belediye yetkililerine anlattık.

Neticede tesisimiz uzun çabalar sonunda 2 yıllık bir gecikme ile kuruldu ve 17 senedir de çevre şartlarında hiçbir olumsuzluk yaratmadan çalışmaktadır." dedi.

Ali Abaloğlu Bey sonunda, "Tüm bu olumsuzluklar bir yana, Denizli'ye bir tesis yapmak ister misiniz." diye sordu.

Haydar Akın:

Benden geçti artık. Bu işleri ailede gençlere bıraktık. Buldan'a hayır işleri için gidiyoruz. Ali Haydar Akın Vakfı adına, eğitim ve kültür alanında hayır yatırımları yapıyoruz. Babamın vasiyeti üzerine Buldan'ın bir lisesi olsun istedik. Annemin adıyla, Safura Akın Lisesi'ni yaptık. Adı sonradan Akın Lisesi oldu. Spor salonu yaptık. Haydar Akın Vakfı Kültür Sitesi'ni yaptık. Orya gidip geldikçe görüyordum ki, mektepten çıkanlar kahveye gidiyorlar. Kahveden kurtulsunlar diye kültür sitesinin projesini hayata geçirdik. 8000 tane kitap aldık. Müsamere ve düğün salonu yaptık. Müzik aletleri aldık. İki tane minibüs aldım, gezici kütüphane gibi. Köylere okumak için kitap götürülsün diye. Geçen sene bilgisayarlar aldık, yeniledik. Bu sene yanında yeni bir arsa aldık. Öğretmenler için lojman yapıyoruz. Bizim iki vakfımız var. Nuri Akın Vakfı ve Haydar Akın Vakfı. İzmir ve İstanbul'da da mektepler yaptık. Ağabeyimi 1996'da kaybettik.

Şimdi, o kadar çok ilerledi ki Türkiye...

Benim çocukluğumda yamasız elbise giymezdik. Zengin olduğumuz halde pençesiz ayakkabı giymezdik. Kurban bayramından, kurban bayramına et görürdü çoğu aile. Kurban Bayramında koyunları süsler, aynalar takar, gezdirirdik. Bayramlarda yeni elbise yeni ayakkabı alırlardı. Ben çok güreşçiydim. Arefe günü elbise alırdı babamlar. Mektepte bir güreşiyorum yırtılıyor. Bayramda giyilecek elbise kalmazdı. Ben harmandalı zeybeğini iyi oynardım. Hatta İstanbul'da da her törende ve yemekte zeybek oynatırlar bana. Geçende İstanbul Valisi "Haydar Bey senin oyunun meşhurmuş." dedi. Geçti artık dedim.

A. Haydar Akın Vakfı Kültür Sitesi

Fotoğraflar: Haydar Akın albümünden.

Buldan'ın eski günlerine bir de İstanbul'dan baktık.
Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında, Denizli nüfusu kadar nüfusu olan Buldan'a,
7'den 70'e dokumacılık yapılan evlere doğru yolculuğa çıktık...

Rahmi Terzioğlu

Mustafa Uslu

Ahmet Nejat Özbal

Turgut Vural

Mualla Vural

Fehmi Erensoy

**Onlar İstanbul'da yaşıyor;
Kalpleri Buldan için atıyor.**

Mustafa Sarıtaş - Hüsniye Sarıtaş
Fotoğraf: Ömer Kılıç

Fot: Yelitrin Kalinkara

El tezgahında geleneksel dokuma anı.

İstanbul Buldanlılar Derneği

Tezgahta 7'den 70'e herkese iş var...

Buldan için İstanbul'dan çarpan kalplerin buluşma noktası; İstanbul Buldanlılar Derneği. 1994 yılında kurulan derneği, geliştirmek ve verimli hale getirmek için büyük çaba harcayan, Dernek Başkanı Rahmi Terzioğlu, Sultanhamam'daki ticarethanesinde, Dernek Başkan Yardımcısı Mustafa Uslu ile birlikte Buldan'ı ve Buldan insanını, dönemin sosyal yaşantısını anlattı bizlere.

Rahmi Terzioğlu:

1935 doğumluyum. Buldan'dan 1950'de Lise eğitim için ayrıldım. 1954'te de lise bitti İstanbul'a geldim, İktisat Fakültesi'nde okudum. Beş kardeşim vardı. 7 kişilik bir aileydik. Babam dokumacıydı. Annem de dokumacılık yapar ve evin her işini görürdü. Buldan'da ana meslek dokumacılık olduğu için babalar evlatlarına da dokumacılığı öğretirdi. Bizler babalarımızdan öğrendik. Haşıl, çözgü, taraktan geçirme, dokuma, işleme. Her aşama öğrenilir. Anne, baba, çocuklar

hepsi iş bölümü çerçevesinde kendine görev bulur. Ben masır sarardım mesela. Daha küçük çocuklar koza (şaçak) yapardı. Okul dışı vakitlerde bir görev mutlaka vardır. Dokumaların işlemecilere dağıtılması da çocukların işidir. Yaşlılar da boş durmaz, koza yapar. Masır sararlardı. Yani her yaşa göre iş vardır.

Yaş bakla çıksın. Düğün zamanı gelsin.

Eğlence denince düğünler geliyor aklıma. Çalgıcılar gelir oyunlar oynanırdı. Sonra orkestralara dönüştü. Ama yöresel zeybek mutlaka oynanırdı. Ama bütün aile beraber gitmezdi, temsilciler giderdi aileden. Düğünler sonbahar ve ilkbaharda yoğunlaşırdı. Yaş bakla çıksın denirdi düğün zamanı için. Çünkü yaş baklanın çıkışı bolluk zamanını temsil ediyor. Patlıcan dolması, keşkek, kuru fasulye, helva, bulanbaç (tatlı), düğün yemeği idi. O zamanlar, 18 yaşlarına gelen oğlan nişanlanır. Kızlarda bu yaş 15-16'dır. Her aile birbirini tetikler, örnek alır. Şu evlendi, bizimki de evlensin gibi. 25-27 Buldan'da kocioğlandır, yani evlenmekte gecikmiştir. 18-19-20'de bu iş bitmelidir. Ama şimdi her şey değişti. Kızlar oğlanlar okulda tanışıyor. Eskiden ortaokul mu vardı. Eskiden oğlan kızı görmez, elini sıkmazdı, ayıptı. Uzaktan görürdü herkes birbirini.

Cumhuriyet Bayramı coşkuyla kutlanırdı

O dönemin insanları kurtuluş savaşını, Atatürk dönemini, İnönü dönemini, demokrasi dönemini görmüş insanlar. Şimdikiler hazır zannediyorlar. O zaman bayramlarda davul çalındığı zaman, marş çalındığı zaman ağlamayan olmazdı. Babam her zaman ağlardı. 1 numaralı Atatürkçüydü. "Biz neler çektik Yunan'dan. Bizleri onların elinden kurtaran Atatürk ve arkadaşlarıdır" derdi. Babam ve arkadaşları grup olarak, 9 Eylül'de İzmir'e törene, Kordon'da Süvarilerin gösterisini izlemeye giderdi. Buldan'da da coşkulu ama daha dar olurdu kutlamalar. Onun için İzmir'e giderlerdi. Ulaşım çok ilkel. Tren vardı. Eski otobüsler vardı. Denizli-Buldan arasında hep yolda kalırdı otobüsler. Cumhuriyet bayramını kutlamak için bu eziyetlere katlanılır, keyifle tören izlemeye gidilirdi. Tören zamanı dükkanlarını kapatır herkes töreni izlerdi Buldan'da. Tören sonrası açılırdı. Akşam fener alayı olurdu. Şimdiki havai fişek gibi maytaplar atılırdı. Şenlik yapılırdı.

Buldan'da Halkevi vardı. Biz oralarda gazete okurduk. Haberleri orada alırdık. Radyo da yoktu. Büyüklerin nasihatlerini dinlerdik. Dardı sosyal çevre, yaşam. İzmir'de fuar açılınca biraz durumu iyi olanlar, hanımını ve kızını fuara götürür ışıkların altında dolaşırdı. İzmir Fuarı'nı açan, dönemin İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz da Buldanlı idi.

Mustafa Uslu:

Belediye reisleri otoriter tiplerden seçilirdi. 1936'da dönemin Belediye Başkanı Talat Tarakçı, "Kanalizasyon olacak!" demişti. Eskiden çamaşır suları sokağa akardı. O, bunu yasakladı. Hatta bir gün reisin eşi çamaşır yıkamış, kapının önünde suyu görüyor. Bu işlerden sorumlu Mehmet Çavuş'a niye bizim eve ceza yazmadın diye kızıyor. Kendi evine de ceza yazdınıyor. İleri görüşlü birisiydi. Berberlere su deposu ve musluk koydurmuştu.

29 Ekim 1936 Cumhuriyet Bayramı - Buldan

Buldan Dokumacılar Derneği 29 Ekim 1936

Fot: Rahmi Terzioğlu Albümü

Ramazan siren...

Buldanlı Behçet Uz İzmir Belediye Reisiydi. Bizim Buldan Reisi ile arkadaş ve akraba. Birbiriyle etkileşim oluyordu. İzmir'de yapılan yenilikler Buldan'a da yansıyor. Mesela siren. Ramazanda top atma yerine siren çalınıyordu. Behçet Uz İzmir'e getirmiş siren ama İzmir'de her yerden duyulmayacağını anlayınca Buldan'a vermişti. Ramazanda siren çalınır.

Rahmi Terzioğlu:

Hırsızlık yoktu. Kilit yoktu evlerde. Yemekler yer sofralarında yenirdi. Isınmak için ocaklar vardı. Ocakların başında büyükler babaanneler dedeler olurdu. En fazla ısıyı alanlar onlardı. Çocuklar ilerde diz çöker, onların ısınmasını seyrederek ısınırdı. Cumhuriyetin ilk yılları, savaştan yeni çıkmış, yokluk yıllarıydı. Elektrik yoktu. İdare lambası veya çıra vardı. İdare lambası ile ders çalışılırdı. Gaz pahalı olunca zeytinyağı yakılırdı. Şimdiki gibi evler çok muhafazalı değildi. O nedenle koku ve karbondioksit rahatsız etmezdi. Takas usulü köylüler gelirdi, biz iplik verirdik, yumurta verirdik. İncir verirdik, biz peşkir verirdik. Para yoktu o yıllarda. Sabah kahvaltısında çorba olurdu. Kestane yerdik sobanın üzerinde. Yayılamızda kestane çoktur. Şimdi iyice ilerlemiş kestaneçilik. Hatta geçen gün Sirkeci'de kestaneçiden kestane alıyordum. Baktım çok güzel, "nereden alıyorsunuz?" diye sordum. O da "Eskiden Balıkesir'den alıyordum ama şimdi Buldan'dan alıyorum. Bunlar Buldan kestanesi" dedi. Çok ilginç oldu. Bursa'nın ünlü kestaneçisi Kafkas, Buldan'da işletme kurmuş. Çünkü Buldan'ın kestanesi lezzetli, tatlı. Çürüğü yok.

İşgal yıllarında zulüm...

Buldan halkı savaş yıllarında, 1920-1922 yıllarında Yunan işgali altında çok sıkıntı çekmiş. Yiyecek bir şey bulunmazmış. Bölgede çadır kuran Yunanlılar da halktan yiyecek istiyorlarmış. Hatta babam anlatır.

Fot: Rahmi Terzioğlu Albümü

kendisinden yumurta istemişler. Mecbur vermişler. Onlar yemiş babamlar bakmış. Yunan işgali başlayınca; şehirdeki bayanların bir kısmı dağa çıkmışlar. Geceleri gizlice eve dönüyor sonra gündüz dağa çıkıyorlarmış. İşgal sona erdiğinde, Yunanlılar giderken tüm ileri gelen erkekleri şirket (Kooperatif) binasına doldurmuşlar. 200 kişi kadar varmış. Binayı ateşe verip öyle ayrılmışlar Buldan'dan. Bir rivayete göre beyaz atlı biri gelip kapıyı açmış ve insanlar yanmaktan kurtulmuş.

Rahmi Beyin abisi yukarıdaki okulu yaptı. Rahmi Abimiz de sağlık ocağı yaptırdı. Pek çok hayırsever Buldanlı gibi yüksek okul yapımında da öncülük etti.

Buldan - İzmir otobüsü.

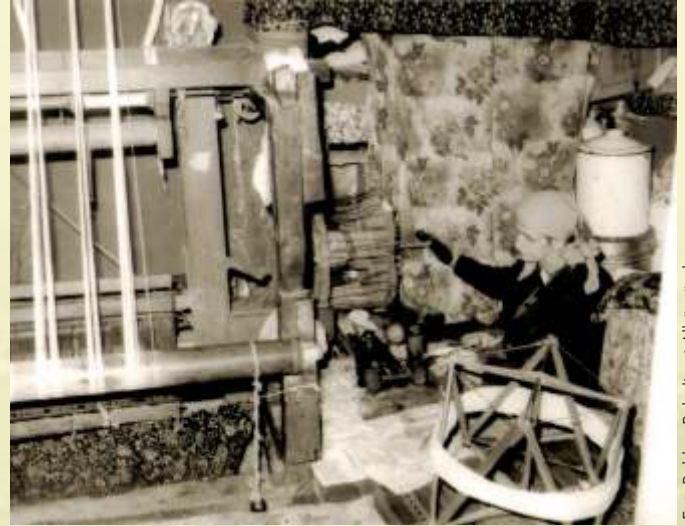
Fot: Buldan Belediyesi Albümünden.

Prof. Dr. Ahmet Nejat Özbal

1941 yılında Buldan'da doğdu. İlk ve orta eğitimini Buldan'da, lise eğitimini Denizli'de tamamladı. Sonra İstanbul'a gelerek, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitiren Prof. Dr. Ahmet Nejat Özbal, başarılı meslek hayatıyla tüm Buldanlıların göğsünü kabartmayı başardı. Bizlere çocukluğunun geçtiği Buldan'ı anlattı. Prof. Dr. Ahmet Nejat Özbal, İstanbul Bilim Üniversitesi Avrupa Florence Nightingale Hastanesi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Genel Cerrahi Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görev yaptığı odasında, pırıltılı yaşam öyküsünün başlangıç noktasını oluşturan Buldan yıllarını anlatırken, hep birlikte geçmişe döndük. 7'den 70'e dokuma tezgahına katkı veren, çalışkan Buldan Aileleri adeta gözümüzde canlandı.

Babam din adamıydı. Din adamı olmadan önce komisyonculuk yapmıştı. Yani dokumacıdan malı alıp, İstanbul'a yüzde 2 karla mal gönderirdi. Sonra imtihana girip imam olmuştu. Hafızdı kendisi. Anam ilkokul okumamış ama çok zeki bir kadındı. Dokuma tezgahında işlemleri yaparken okuyanlardan daha hızlı ve doğru hesap yapardı. Bizler de yazın dokuma tezgahında çalışırdık. Hâlâ A'dan Z'ye kadar bilirim dokuma tezgahını.

Fot: Buldan Belediyesi Albümünden.

Dokuma sürecinde kullanılan araçlarla çalışma anı.

O zamanlar Anadolu'nun her yanında yokluk vardı. Buldanlı her hafta malını pazarda sattığı için, haftada bir para döngüsü olurdu. Birisinden borç alınca 7 gün sonra ödenirdi. Çünkü her hafta pazarda mal satılır, para kazanılırdı. Yani, çiftçilik yapan bölgelere göre Buldan avantajlıydı. Oralarda mahsul kalktıkça, en çok yılda iki kez para döngüsü olurdu. Buldan'da ise her hafta.

Öğretmen açığı eğitimde büyük sorundu...

İlkokulda çok iyi bir öğretmenim vardı. Nazım Birol. Bu zamana kadar gördüğüm hocaların içinde (üniversite dahil) en iyisiydi. O bana çok destek olmuştur. Ailemi teşvik etmiştir, "bu çocuğu okutalım" diye. Çok zeki bir adamdı. Boş kaldığı zaman gece gündüz matematik problemi çözen bir adamdı. Ben onun ilkokulda öğrettiği bilgilerle, liseyi bitirdim. Hatta şimdi bile onun öğrettiği usul ve kaidelerle çözerim cebir problemlerini. Buldan Ortaokulu'nda okudum. Kadro çok zayıftı o dönemde. Lisan öğretmeni yoktu. Bir doktor ağabeyimiz Hakkı Tahsin Tuncay, Fransızca dersine gelirdi. Denizli Lisesi'nde yabancı dilden çok sıkıntı çektim. Yatılı okudum. 1959 da liseyi bitirdim. Bizim sınıftan, fen bölümünden mezun olup, şimdi profesör olan 6-7 kişi var. Bizim Denizli Lisesi'nin eski adı İnönü Lisesi idi. Ömer İnönü de orada okumuştur.

Satılacak mallar kooperatiften kalite onayı alırdı...

Ben orta okuldayken yazları, Buldan 1. Kooperatifinde çalışırdım. Perşembe günleri gider, alınan malların, mendillerin miktarlarını sayar, yazardık. Kooperatif, kaliteli malı kaliteli, kalitesiz malı da çürük diye damgalardı. Çürük damgalı ürünü, sahibi çok zarara satardı. Kaliteyi bozan ayıplanırdı. Babamdan kalma bir büyüteç vardır bende hâlâ. Bir santimetrekareye kaç tel ip düşüğünü sayardık onunla.

Kooperatifin dokumacıya çok büyük faydası olmuştur.

İplik karaborsa olduğu, bulunmadığı sıralarda, kooperatif kendi üyesine ipliği dağıtırdı. Hatta bazı açığözler vardı o ipliği kullanmadan başka birine haftalık bayağı büyük kazançlarla satardı. Bundan para kazanıp, geçinenler olurdu.

Dokumacı, tavuğa “kış” demekten geri kalır.

O zamanlar, dokumacılıkta dinlenmek yoktu neredeyse. Buldan'da bir laf vardır. «Dokumacılık tavuğa kış demekten geri kalır.» Ben anamın babamın çocukluğumda aynı anda sofraya oturduklarını bilmem. Biri tezgaha girer, öbürü yemek yedi. Dokumacılık böyledir. Tezgah durmayacak. Çarşamba günü sabah ezanında mal satmaya gider evin erkeği ama kadın çarşamba günü o tezgaha öğleye kadar çalışır. Satış olmazsa, perşembe yine kurulur pazar. Sonra pazar eksiği görülür. Cuma günü sarf malzemesini oluşturacak. Haşıl

yapacak ipliğini hazırlayacak. Cuma haşıl günüdür. Tezgah çalışmaz. İplik boyanır kurutulur. Cumartesi sabah yine başlar çalışma. Çok yakınlarının düğünü varsa gidilir. Yoksa bir temsilci gönderilir. Tezgah mümkün olduğunca çalışır. Kış günleri, geceleri de çalışılır. Salı günleri özellikle gece 1'e-2'ye kadar çalışılır. Pazara mallar hazırlanır. Benim anlattığım dönemde dokumacılık çok

zorlu. Hatta bu zorluktan çıkan bir atasözü vardı: “Kızını dipcik dibinden uzak yere verecen.” Yani dokumacılık yapmayan kişiye vermek isterdi kızını herkes. Çünkü dokuma tezgahının olduğu evde 7'den 70'e herkese iş çıkar. Masır saracak, taşıyacak getirecek. Her ev bir atölye. Ama kooperatif vasıtasıyla motorlu tezgahlar gelince şimdi aileler rahatladı. Çocukların işi azaldı.

Tabii çocukluk hep de çalışmakla geçmedi. Oyunlar da oynardık. En çok mazı oynardık. Çelik çomak oynardık. Çember çevirirdik. Mazı makî ağaçlarının bilya şeklindeki tohumlarına verilen addı. Gürzün küçüğü gibi gözükür. Mazının küçüğü cingildir. Ceplerimizde mazı keseleri olurdu. Oyuncak ne gezerdi. Çam dalından deve, at yapılırdı. Tel arabası yapılırdı.

Verem, en çok Buldan'da olurdu...

El tezgahlarının kurulu olduğu yerler sağlıklı değildi. Tezgahlar evlerin bodrumlarına yerleştirilirdi. Tezgah dokundukça dokuyanın önüne gelir. Sık sık gelmesin, vakit kaybı olmasın diye, yerin altı oyulur. Dokuyan kişi beline kadar toprağın içine girer. İpliğin birbirine sürtmesinden her taraf pamuk olur. Belki de bu nedenle en fazla verem Buldan'da olurdu. Toprağın içinde çalışıyorsun. Pamuk tozları, gıda yok. Yediğin en faydalı şey üzüm ve leblebi.

Dr. Abdullah Sayiner elinde bayrak, köy köy dolaştı.

Vatan Eczanesi'nin sahibi Atilla Sayiner'in babası ve amcası o yıllarda Buldan'a yerleşmişlerdi. Abdullah Sayiner doktor, kardeşi Settar eczacıydı. O zaman Denizli'de bile tek eczane var. Bu iki kardeş Buldan'a eczane açıyorlar. Abdullah Sayiner, çok iyi bir doktordu.

Emeklilik döneminde elinde Türk Bayrağı, köy köy dolaşarak imece usulü amele topladı ve Buldan'daki Dr. Abdullah Sayiner Göğüs Hastalıkları Hastanesi'ni yaptırdı. Kardeşi Settar öldükten sonra, Abdullah Bey de Denizli'ye taşındı.

Yazın tezgahlar üzüm bağlarında kurulurdu.

Ziraat pek yoktu bizde. Üzüm bağları vardı sadece. Yazın üzüm mevsiminde de herkes tezgahıyla geçirdi üzüm bağla-

rına. Orada da tezgah durmaz, çalışırdı. Yoksa geçinemezdi Buldan'lı. Bazı hali vakti yerinde olanlar, ürettiği üzümünden maddi destek sağladığı için öğünürdü. Çok az insanın, belki 20 ailenin karpuz tarlası vardı. O kadar az. Un dışarıdan alınır. Yufka, saç ekmeği yapılırdı.

Balcan soğan dürüm...

Buldan'ın Balcan soğan denen meşhur bir yemeği vardır. Közde patlıcanı pişiriyorsun. Üzerine ezilmiş çitlembik, nar ekşisi ya da erik ekşisi, tereyağda kavrulmuş soğan domates ve içine keçi peyniri koyuyorsun dürüm yapıp yiyorsun. Pratik yenen bir yemek. Kadınların yemek düşünmeye vakti yok. Kadınlar nasıl iş yetiştireceğim diye düşünürdü Buldan'da.

Buldan şehir dokusundan bir kesit.

Fot: Velittin Kalinkara

Turgut Vural'ın, Buldan'dan İstanbul'a uzanan yaşam öyküsü.

BULDAN'DA TİCARET ÇOCUKLUKTA BAŞLAR...

İstanbul'daki Buldanlılar'ın tanınmış simalarından Turgut Vural, Yeşilyurt'taki evinde, eşi Mualla Hanım ile karşıladı bizi.

1999 yılı Eylül ayında geçirdiği beyin kanaması sonrası, iyileşme sürecini sakın bir yaşamla geçiren Turgut Vural, Mualla Hanım'ın da katkılarıyla bizlere hem kendisini, hem de çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği Buldan'ı anlattı.

Turgut Vural:

1931 doğumluyum. İstanbul'a 18 yaşında geldim. Çocukluğum ve ilk gençliğim Buldan'da geçti. Babam Salih Vural devlet memuruydu. Tahsildar olarak görev yapıyordu. 1941 yılında görevinden ayrıldı. 1946'da arkadaşıyla birlikte tüccarlık yapmaya başladı. Buldan'dan İstanbul'a dokuma gönderiyordu. Ben ilkokulu Buldan'da bitirdim. Buldan'da ortaokul olmadığı için Denizli'ye gitmek gerekiyordu. Babamın durumu müsait olmadığı için o sene gönderemedi, "gelecek sene gidersen" dedi. Ben böylece, ilkokulu bitirdiğim yıl dokumacılıkta çalışmaya başladım. Ticaret ve kazanç iyi geldi. "Okuyup da mı adam olacağım" dedim. Okumaktan vazgeçtim. Çalışmaya devam ettim. Tüccarlık yapan babama yardım ettim. Zaten okul bitmeden önce de 10 yaşında, Rüştü Akın'a ait boyahanede boya satardım. Orada hem mal boyanırdı, hem de dokumacılara boya satılırdı. Yazları orada çalışırdım.

Babam; "2 gün, 5 günü beslemez" derdi.

O zamanlar Denizli'de dokumacılık yoktu. Buldan'da dokumacılık yapılıyordu. Buldan mal pazarı çarşamba; sebze, meyve pazarı perşembe günü kuruluyor. Pazara, Denizli dışından da gelenler oluyordu. Buldanlı dokumacılar, çarşamba loncanın altında mallarını satar, ip vs. ihtiyaçlarını alır. Perşembe akşamı da evinin sebze, meyve eksiklerini görürdü. Benim hatırladığım, cuma öğlene kadar çalışılır. Öğleden sonra tatildir. Cumartesi-pazar düğünler vardır. Cuma kına gecesi olur, cumartesi çalgıcılar gelir, özellikle Denizli'den gelen Kadir Usta çok ünlü bir çalgıcıydı, konuklara rakı verilir, Pazar günü gelin almaya gidilir, dolaşa dolaşa oğlan evine gelinirdi.

Pazartesi-salı esas iş dokumacılıktır. Babam; "2 gün, 5 günü beslemez" der, bizleri daha çok çalışmaya teşvik ederdi. Evlerde el tezgahında, mendil, peştamal, üslük ve astar çeşitleri üretilirdi. O zamanlar havlu çok yoktu. Belki, 3-5 el tezgahında yapılırdı.

Ben, 1949'da İstanbul'a geldim. Buldan'dan İstanbul'a

ilk gelen Akın ailesiydi. Sultanhamam'da dükkanları vardı. Ben de onların yanına çalışmaya geldim. Tezgahtarlık yaptım. Askerliğimi yaptım tekrar İstanbul'a döndüm. Annem, "Baban hasta gel." diyerek beni Buldan'a çağırdı. Hemen gittim. Baktım babam sapaşağlam. O zaman anladım. Annem beni Buldan'a getirmek için söylemişti. Hatta "Buradan evlenmeden gidersen hakkımı helal etmem." dedi. O zaman evlilikler görücü usulü oluyordu. Ben de Dalkılıçların (Hafız Yahyalar) kızı olan eşimi istemesini söyledim. Eşimi sinemaya giderken görmüştüm. Evlendim. Birer sene ara ile bir kızım, bir oğlum oldu. 1959 senesinde tekrar İstanbul'a geldim. Akın Tekstil fabrikası açılmıştı. Orada 20 sene, satış müdürlüğü yaptım. 1979'da emekli olup kendi işimi kurdum. 1991 krizinde de işimi kapattım. 1999'da beyin kanaması geçirdim. Yaşamaz demişler ama, Allah ömür verdi, yaşıyorum. Kızımdan 2, oğlumdan 1, üç torunum var. Hastalıktan dolayı, pek çok anımı tam olarak hatırlayamıyorum.

Mualla Vural:

Benim ailem moderndi. Pek baskı altında değildik. 11 yaşında biçki dikiş kursuna gittim. Bir süre tezgah işledim ben de. Zaten Buldan'da herkes dokuma bilirdi.

Önceden iki sinema varmış, bizim zamanımızda bir sinema vardı. Her hafta sonu sinemaya giderdik. Turgut beni sinemaya giderken görmüş. O zaman tanışma yoktu zaten.

15 yaşındaydım nişanlandık. 23 Aralık 1956 evlendik Buldan'da. Bir sene sonra 7 Ocak 1958 de kızım oldu. Bir seneye varmadan oğlum oldu. O sıralarda Turgut İstanbul'a gelecek oldu. Ben oğlumun Buldan'da doğurdum. Oğlum üç aylık olunca ben de çocuklarla birlikte İstanbul'a geldim. 51 yıldır İstanbul'dayım.

Fehmi Erensoy

Kökeni 1402'lere dayanan Buldan'lı Hacıevliyalardan Ailesi'nden Fehmi Erensoy:

"Buldan'da tüccarlık Allah vergisi"

"Zorluklar başarıyı getirir. Buldan'da 7-8 yaşındaki çocuklar çalışmaya başlar, annesinden babasından, çevresinden tüccarlığı öğrenirdi. Bu işin okulu yoktu."

Buldan'la ilgili görüşme yapacağız dediğimiz-de, herkesin önerdiği ortak isimlerden biri de Fehmi Erensoy oldu. Kökeni 1402'lere dayanan Hacıevliyalardan Ailesi'nin İstanbul'daki temsilcilerinden, hayırsever ve başarılı iş adamı Fehmi Erensoy ve kardeşi Mehmet Erensoy hatıralarındaki Buldan'ı anlattı.

Ailemizin geçmişi 1402 yılına kadar uzanıyor. Bizler böyle köklü bir ailede büyüdük. Tarihi bir evde doğduk. Bu evin olduğu sokak Hacıevliler Sokağı diye geçiyordu. 3-4 m. duvarlarla çevrili büyük bir bahçe içerisinde cumbalı evler vardı. Bizim evimiz de bu bahçe içerisindeydi. Bir devenin geçebileceği büyüklükte büyük bir bahçe kapısı vardı. İçeri girildiğinde sağda etrafı çiçeklerle dolu bir havuz görülürdü. Eve girdiğiniz andan itibaren önünüzde bir boşluk, onun üstünde cumbalı odalar yer alıyordu. Cumbalardan bütün Buldan, Menderes, hatta Pamukkale görülürdü. Bahçe 4 set halindeydi. En son setteki bahçeden itibaren de sırasıyla, at odası, tavuk odası, ekmek yapma odası, koyun odası, talı su döner dağar (içinden tatlı içme suyu geçiyor ve orada dönerek başka çeşmelere dağılıyor), bu döner dağar gözüküyor, aşağıda evin altında yer alıyor ve temiz tutuluyor. Bahçeler havuzdaki suyla sulanıyor. 3-4 merdiven çıkıyorsunuz. Yukarıda; oturma odası var, ileri doğru yine cumbalı, bütün manzaraya hakim, her şeyiyle hazır, şahane bir mutfak. Daha ileri gittiğimiz zaman tuvalet, tuvalette ibrikler var. Asılı bir İp üzerinde, her kişi için özel mendiller. Bunlar mevcut titizliğin göstergesi.

Bahçe içindeki hiç bir evin önü, diğer ev tarafından kapatılmıyor. Bizim evde birinci kata çıktığınız zaman en uçta, dışa çıkmış şekilde üç yanı camlı köşk odası vardı. Yanında havuzlu oda, oturma odası gibi toplam 12 oda sıralanıyordu. Banyoda tekne vardı. 1,5 metrelik 75 cm filan eninde içi oyulmuş çam ağacından tekne. Ocakta su kaynatılıyor, banyo yapılıyordu.

Okulda diş koruma dersi vardı...

Annem çamaşır yıkanırken kül suyu kullanırdı. Kül suyuyla annem çamaşırlarımızı öyle temiz yapardı ki, okulda örnek gösterilirdim. Annem dişlerimizi de kömürlü tuzla (çam kömürü ezilir, tuzla karıştırılır, diş ovulur) temizlerdi. Bir arkadaşım vardı o fırça ile temizlerdi. Ama benim dişim o çocuğun dişinden daha beyaz olur. Diş koruma dersi vardı o zaman. O çocuk iyi aldı, ben de pekiyi aldım. Bu durum çocuğun gücüne gitti. "Ben fırça kullanıyorum. Fehmi kömürle yapıyor, neden ona pekiyi verdiniz?" diye hocaya sordu, "ama oğlum onunki daha beyaz" dedi hoca.

Bahçe; çarşı içinden, Abbas Cami'ye kadar uzanırdı...

Evimizin bulunduğu bahçe; çarşı içinden başlıyor, Abbas Cami'ye kadar gidiyor, Evliyalar Konağı tam ortada kalıyor. Annem o bahçe içindeki evimize gelin geldiğinde, bütün bir ailenin geliniymişiz gibi büyüklere saygı gösterdiklerini anlatır bizlere.

Bizim doğduğumuz senelerde bu sokağın adı Hacıevliler'di. Sonradan, Erensoy sokağı olarak değiştirildi. Hacıevliler, Soyadı Kanunu'ndan sonra Evlialıktan gelen bir uyumla Erensoy soyadını alıyor. Evlialık zamanla kayboluyor. Bir rivayete göre Ege

Evliyaları bizim orada gelip, devletin de izniyle dini tören yaparmış. Sonra Evliyazadeler'in bir kısmı Buldan'dan ayrılıp Denizli'ye, oradan da İzmir'e gitmiş. Bu 1875'lere uzanıyor. Denizli yöresindeki ailelerin tespitinde Bozoklar ve Üçoklar olmak üzere iki boy var. Bizim sülalemiz bozokların Yıldızhan grubunun Afşar takımının hacıevlialarıdır biz. Aile kökenine baktığımız zaman böyle bir geçmişimiz var. Bizim aile 1875'te İzmir'de köklü bir aile olarak tanınıyor. Hatta Rakibizadelerden Menderes ve Uşakizadelere damat olan Atatürk'ün de bizlerle akrabalık durumu olmuş.

Köklü geçmiş, ailemizin yaşam çizgisini belirlemiş.

Evlialık bizlere kadar ulaşmamış ama babaannemin oturduğunda, kalkışında o ağırlığı hissedirdim. Buldan şartlarında giyimi kuşamıyla köklü bir aileyi temsil ettiği belli olurdu. Bizlere de o resmiyeti gösterirdi. Bizler öksüzdük. Babam Ahmet Şükrü Erensoy'u, ben 3 yaşımıdayken kaybettik. Yoklukla büyüdük. Bize mal mülk para pul kalmadı. Bize ailemizden çok güzel bir geçmiş, temiz bir isim kaldı. Babam dokumacıydı. Hiçbir kötü huyu olmayan bir insandı. Daha o devirlerde, kalfalar tutup, el dokuma tezgahlarıyla atölye açmış, ama işleri büyütme ömrü vefa etmemiş. Bizler de küçük olduğumuz için işler devam etmemiş. Hatta evimizi bile kaybedecek duruma gelmiştik. Hakim Şevket Bey, bize yardım etti ve 20 ayda 10'ar lira taksitle evimizi kurtardık.

Annem dokumacılık yaparak bizi büyüttü. 7-8 yaşımıdayken, gece dörtte kalkardık, annemizin dokumasını satmak için loncaya çıkardık. Daha hava aydınlanmamış, korkardık ve koşarak giderdik. Denizli'den tüccarlar gelirdi, dokumaları satar, dönerdik. Saat sekizde önlüğümüzü giyer, okula giderdik. Paranın kuruşun hesabı vardı bizde. Ben bir gün dokumayı yarım kuruş ucuza satmışım. Öğleyn okuldan döndüğümde, annem dedi ki "Oğlum kaç para sattın?"

Ben de dedim ki "Anne 42 kuruşa sattım."
"Oğlum en iyi dokuma bugün 42,5 kuruşa satılmış. Sen neden yarım kuruş eksikçe sattın?" dedi.

"Anne." dedim "Biz bunu satacağız, iplik alacağız, çark çevireceğiz, sonra ekmek alacak paramız yok buna mecburdum, o nedenle sattım."

"Oğlum, o ucuz sattığın mal bize 5 ekmek aldırıyor, 125 kuruş. Sen 5 ekmeği sokağa attın. Bir daha yapma!" dedi kulağımı çekti.

Sen 5 ekmeği sokağa attın dediği zaman, benim yaşım 7.5- 8 idi. İşte tüccarlık buradan başlıyor. Bir de derler ki bu bir Allah vergisidir. Buldan'da tüccarlık Allah vergisi. Yani 7.5 -8 yaşındaki çocuk hangi okula gitti, nereye bitirdi de tüccarlığı öğrendi. Okul yok ama öğretti var. Anne öğretiyor, baba öğretiyor. Biz de tüccarlığı böyle öğrendik. Biz Buldan'dan çıktık, Akın

Tekstil’de tecrübe kazandık. Kendi şirketimizi kurarak, İstanbul’da boya sektöründe Bayer, Basf, Cıba gibi dünya devlerinin Türkiye temsilciliğini yaptık. Zor başarıyı getiriyor. Zor olmadan başarı yok.

Ben 19 yaşına geldiğimde Buldan’da noterin işlerini takip ediyor imza aşamasına kadar hazırlıyordum. Kaymakam, hakim ve ileri gelenler birleştiler, “ Bu çocuk her şeyi yapıyor, biz bunu noter yapalım.” dediler. Ankara’ya yazı yazdılar. “Her şeyine kefiliz biz.” dediler. Oradan bir yazı geldi; “Tamam her şeyi kabul ediyoruz, ama askerliğini yapmamış.” Noterlik işi kaldı.

Hakim Şevket Bey, bana “Artık Buldan’da durma. İstanbul’la yerleş.” dedi. Askerlik dönüşü İstanbul’da kaldım. Haydar ve Rüştü Akın ile çalıştım. Bu benim için çok büyük ve öğretici bir imkandı.

Parasızlık pilot olmamı engelledi...

Benim orta okulu bitirdikten sonra idealim, pilot olmaktı. İzmir Güzelyalı’daki Hava Lisesiyle Harp okulu ben orta okulu bitirdiğim sene açıldı. O zaman eğer boyunuz, dersleriniz uygunsa imtihansız alınıyorsunuz ve bir hafta sonra apoletleri takıyorsunuz. Arkadaşlarla hazırlandık. Ama benim cebimde İzmir’e gidecek kadar para yok. Dikkatinizi çekerim, 7.5 lira yol parası yok. Ben gidemedim. Arkadaşlarım gitti. Bir hafta sonra apoletlerini takip geldiler. “Allahım çok sevdiğim şeyi bana niye vermedin” diye tam 15 gün, hüngür hüngür ağladım. Sonra düşünüyorum da Allah’tan pilot olmamışım. Çünkü bende hükmetme, emretme becerisi yok. Şimdi yaptığımız işlerle aile olarak, topluma daha büyük faydamız var.

Ben bu günkü halime zor geldim. Ama Allah’ın şanslı kullarından olduğuma inanıyorum. Benim karşılaştığım insanlar, dünyanın en iyi, en örnek insanlarıydı. Bana hiç kimse yanlış yolu göstermedi. Öncelikle annemden hep doğruluk ve dürüstlük öğrendim.

Terbiye vardı benim çocukluğumda. Görgü, çalışma hırısı vardı. Annem dokuma dokurdu. Bizim de okula ya da sokağa oynamaya gitmeden önce her gün, bir top masur sarma zorunluluğumuz var. Mahalleye cambaz gelirdi. Annem, “Oğlum ister şimdi, ister sonra, bir top masur sarma işinizi yapın.” derdi. Biz cambaza kadar yetiştirmeye çalışırdık.

Buldan insanı yardımlaşmayı bilir...

Buldan’da komşuluk münasebetleri de çok sıcaktı. Mesela bizim yokluk çektiğimiz günlerde bile, misafir gelince ev zenginleşiyordu. O zaman bizim evimize komşularımız, misafir geldiğinde yataklarımız yetmeyebilir yemeğimiz olmayabilir. Ama komşular hemen ipekli yorganlar yemekler taşırlar eve. Her şey tertemiz iade edilir, misafir gidince. Yorganlar yıkanır kaplanır iade edilir. Dayanışma vardı. Ayrıca bir misafir geldiği zaman kullanılmak üzere, annem kenarda, 7-8 çeşit yemek çıkacak kadar pirinç buğday vs. bulundururdu. Hatta

anneannemde bir odada karpuz, kavun, zembek suyu vs. bulunur. Hastası olan, ihtiyacı olan gelir alırdı.

Buldanlılar, çok farklı insanlardı. Ben çocukluğumdan beri şunu gördüm. Çok fazla zengin olmasa da, nezaketine, giyimine kuşamına düşkün insanlardı. Cebinde parası yoktur ama giyime kuşama gelince, güzel giyinir. Bir düğüne, bayrama giderken; giyeceği güzel, ütülü, temiz giysileri mutlaka vardır.

Ders konusunda hep yardımlaşırđık. Bence bunlar çok önemli. Buldan’da uzunca bir dönem, dışarıya kız alıp vermemişler. Bu nedenle her şeyleri birbirine benzer. Sonra memurlar geldikçe, memurlara kız vermeye başlamışlar. Hatta, Atatürk zamanında 3 tane Kürt Bey yerleşmiş, onlar da Buldan’lı benimsemiş, kendilerini Buldanlı saymışlar. Benim çocukluğumda sadece o, 3 aile vardı, yabancı olarak ve çok iyi insanlardı.

Buldan’ın tarihi çok eski. Buldan dokumalarının tarihinin, şehrin kuruluşundan önceye dayandığı, 7000 senelik olduğu söyleniyor.

Şimdi Buldan oldukça gelişti. Daha da gelişmesi yolunda çalışmalar yapmalıyız. Bizler elimizden geldiğince destek olmaya çalışıyoruz. Annemiz için hastane yapıldı, tarihi okulun müze yapılmasına destek veriyoruz. Hemen yanına tarihi binanın ikizini, Erensoy Ailesi adına, okul olarak yapıyoruz.

Buldan’da değerlendirilmesi gereken çok şey var.

Elimizde çok büyük değerler var. Buldan’ın değerlendirilmesi çok önemli. Hem tarih, hem sanat, hem kültür, hem de tabiat güzelliği ile ele alınmalı.

Bir turist, Buldan’dan döndüğünde, güzel şeyler anlatırsa; ikinci turist gelir. Sanatla kazanacak Buldan. Türkiye Turizm Dernekleri Konfederasyonu Başkanı Tavit Köletavitoğlu bir gün bana, “Benim eve gelin, Buldan’ı görün.” dedi. Eşiyile gitmiş. Eşi “Ben bir daha gideceğim.” demiş. Evlerinde şimdi, perdeler, örtüler, koltuk örtüleri hepsi buldan işi olmuş. Bu çok önemli bir örnek. Buldan’a turist çekmeliyiz.

Benim branşım tekstil boyacılığı. Bugün, tekstil boyacılığında Buldan, önemli bir kaynak. Çünkü Buldan’da yüzyıllardır kök boyacılığı yapılmış ve bugünkü teknolojinin ürettiği boya ile aynı kalite tutturulmuş. Yüzyıllar öncesinden uygulanan yöntemler, bugünün modern teknolojisinin ürünleriyle yan yana getirildiğinde daha üstün gözüküyor. Organik boyalar kullanılıyor. Özel reçetesi olan renkler. Biliyorsunuz, Osmanlı padişahları da Buldan’dan giyiniyormuş.

Buldan’a olan sevgisi ve ilgisiyle oluşturduğu özel arşivinden, değerli bilgileri bizlerle paylaşan Fehmi Erensoy, Mustafa Kemal Atatürk’ün, Adnan Menderes’in eşi, Hacıevliyazadeler’in kızı Berrin Hanımın kız kardeşi Güzin Hanım’la evlenmeye talip olduğuna dair rivayetleri de bizlere aktardı.

BULDAN

Babam Yakup Türkmenoğlu (1908-1981), annem Vesile Türkmenoğlu (1913-1988)'dur.

Bu sülale Buldan'da Paşalılar diye bilinir. Babamın Babası Ahmet Ağa çok büyük bir evi, hanı ve kahvehanesi olan varlıklı bir kişi imiş ve Yunan işgali sırasında Buldan Belediye Başkanlığı yapmış. O günün koşullarında babam rüştiye (ortaokul)'yi bitirmişti. Dokumacılık bilgisi vardı.

1947-1950 arası Buldan Belediye başkanı idi. Bir ağabeyim ve bir de kız kardeşim vardır. Babam beni, 1941'de çocukları olmayan bacanağı Sadık Avrallıoğlu (1985-1977)'na evlatlık olarak vermiştir. Bu uygulama Buldan'da yapılıyordu. Sadık Avrallıoğlu, bir müderrisin oğlu idi ve dokumacılık yapıyordu. Çocukluğumun geçtiği yıllarda köylüler deve, at, eşek ve katır gibi hayvanlara yükledikleri tarım ürünlerini Buldan pazarına getirirdi. Bu hayvanlar, o gün Buldan'daki hanların ahırlarına bağlanırdı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ekmek karne ile verilirdi. Şeker piyasada yoktu. Sadece arada bir memurlara az miktarda verilirdi. Her şey kıttı. Dokumacılar için bir kooperatif kurulmuştu. İplik kooperatiften alınırdı. Geceleri evlerde aydınlanma aracı olarak gaz yağı lambaları kullanılırdı. Bazı geceler halktan lambalarını kullanmamaları istenirdi.

-İlkokul yıllarınıza ait hatıralarınız. Öğretmenleriniz olabilir. Sınıf arkadaşlarınızdan olabilir.

İlkokula başladığımızda okul öğretmenlerimiz yaşlı kişilerdi. İkinci sınıfa geçtiğimde Buldan'a öğretmen okulu mezunu iki genç öğretmen hanım tayin edilmişti: Fitnat Hanım, Müzeyyen Hanım. Ben ikinci sınıfta Fitnat Hanım'da okudum. Bilgisi ve öğrencilere davranışı beni çok etkilemişti. Fakat Fitnat Hanım Buldan'da birkaç yıl daha kalmıştır (1). O yıllarda, okula başlamış fakat sonradan terk etmiş öğrencilerin yeniden okula başlamaları istenmişti. Bunun sonucu sınıflarda normal öğrencilerden daha yaşlı öğrenciler de bulunuyordu.

Dördüncü sınıfta bir gün öğretmenimiz Şevket Muallim lokomotiflerin buharla çalıştığını anlatmış, bu konuda bir örnek olarak bize ispirto ile çalışan küçük bir pompanın işleyişini göstermek istemişti. Böyle küçük

Prof. Dr. Osman Zeki AVRALIOĞLU

- 1934 Buldan'da bir bağ evinde doğdum.
- 1941-1946 Buldan'da Dört Eylül İlkokulu
- 1946-1949 Denizli Ortaokulu
- 1949-1953 Denizli Lisesi
- 1953-1955 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- 1955-1957 ABD'de Kaliforniya Eyaleti'nde Claremont Men's College
- 1957-1959 Ankara'da ESSO Standart Petrol Şirketi'nde muhasebeci
- 1959-1960 49.Dönem Yedek Subay askerlik
- 1960-1962 İPRAŞ ve ERDEMİR'de muhasebeci
- 1962-1971 Devlet İstatistik Enstitüsü - Memur, uzman, grup yönetmeni
- 1971-1972 Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı
- 1972-1974 İbadan-Nijerya'da Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO)'nın istatistik proje sorumlusu.
- 1974-1980 Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi-İstatistik Doçenti, Profesör
- 1980-1982 Akra-Gana'da FAO'nun Afrika Bölgesi istatistikçisi
- 1982-1992 Roma İtalya'da FAO'nun tarım sayımlarından sorumlu kıdemli istatistik uzmanı
- 1992-1998 Emekli
- 1998-2000 Atılım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı
- 2000-..... Emekli-Buldan'da 65 dönümlük bir tarlada meyve yetiştiriciliği.

(1) Müzeyyen Hanım halen sağdır ve Ankara'da yaşamaktadır. Kendisini ziyaret ettiğimde Buldan'la ilgili hatıralarını anlatır.

bir pompa okulun deposunda vardı. Pompa sınıfa getirildi. Haznesine ispirto konurken masaya ve yere biraz ispirto dökülmüştü. Öğretmen kibriti çaktığında bu dökülmüş ispirotolar tutuşunca ön sırada oturan bir öğrenci, sıra üstündeki defter ve kitabını bağrına basmış vaziyette yangın var diye bağırarak sınıftan kaçmıştı. Sınıftaki alev hemen söndürülmüştü. O öğrenci de daha sonra, öğretmen tarafından "kambur" adını verdiği değneği ile dövülmüştü.

-Ortaokul, Lise ve Üniversite yıllarınız.

1946'da Buldan'da ortaokul yoktu. İlkokulu bitirdiğimizde bizim sınıftan biri ben olmak üzere sadece 3 öğrenci Denizli Ortaokulu'na kaydolmuştu. Benim ağabeyim zaten üç yıldır Denizli'de okuyordu. Bu maksatla küçük bir ev kiralanmıştı. Anne tarafından ninemiz ağabeyimle birlikte kalıyordu. Ben de onlara katıldım. Diğer iki arkadaştan biri okula yatılı olarak kaydolmuştu. Üçüncü arkadaş, gene Buldan'lı fakat Denizli'ye iki yıl önce gelmiş diğer bir ortaokul öğrencisi ile birlikte yaşlı hanımın evinde ücret ödeyerek kalıyordu.

Birinci yılı tamamladığımızda bu iki sınıf arkadaşım ortaokulu terk ettiler. Denizli'de okumak için gerekli maddi imkanı sağlamak kolay değildi. Bizim haftalık yiyeceğimizi bir sepet içinde Türkmenoğlu ve Avrallıoğlu aileleri otobüsle yolları. Biz gidip o sepeti otobüs garajından alıp eve getirirdik. Yemekleri, ninemiz pişirirdi.

Ortaokulda çok şey öğrendik. Mesela, biz küp kök almasını biliyorduk. Benim okulla ilgili işlerde velim Buldan'dan Denizli'ye göçmüş ve Kaleiçi'nde dükkanı olan İhsan Durusoy isminde hemşehrimizdi. Bir gün onu dükkanında ziyarete gittiğimde Kaleiçi'ne girişte birkaç kişinin bir mal balyası etrafında toplanmış olduğunu gördüm. O yıllarda ortaokul ve lise öğrencileri şapka giyerdi. Onlar beni görünce hemen yanıma gelip kendilerine yardım etmemi istediler. İstedikleri, balyanın üzerine dikilmiş beyaz bir bezin üzerine balyanın alıcısının adresinin yazılması idi. Mürekkep fincanı ve ince fırçaları hazırladı. Ben adresi yazdığımında memnun olmuşlar ve bana bahşış vermişlerdi. Bu benim bir şey yaparak kazandığım ilk ücret olmuştur.

Ortaokulda ve lisede bisikleti olan arkadaşlarımız çok az sayıdaydı. 1949 yılı 19 Mayıs kutlamalarında öğrencilerin yaptığı ve halkın izlediği yarışların biri, futbol sahasının çevresini bisikletle en yavaş dolaşma yarışı idi ve bu yarışı en geride bitiren sınıf arkadaşımız Esat Sivri kazanmıştı.

Liseye geçtiğimde ağabeyim liseyi bitirmiş ve Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi'ne kaydolmuştu. Avrallıoğlu ailesi olarak Buldan'dan Denizli'ye göçtük. Lisede okurken bir gün başbakanın ve bazı bakanların Denizli'ye geleceklerini ve İncilipınar'da konuşma yapılacağını duyduk ve bazı arkadaşlar İncilipınar'a

gittik. Oraya gelenler arasında tarih öğretmenimiz Akif Tütenk, Başbakan'ın yanındakiler arasında da Dışişleri bakanı Fuat Köprülü bulunuyordu. Fuat Köprülü, Akif Tütenk'i görür görmez hemen koşup onun yanına gelmiş ve ikisi sarmaş dolaş olmuştu. Meğer ikisi, Fransa'da talebe olarak beraber okumuşlar!

Lise'nin arka bahçesinin her tarafı düzgün değildi. Jimnastik öğretmenimiz esnaftan Lise'ye yardım olarak kazmalar ve kürekler temin etmişti ve Jimnastik derslerinde biraz jimnastik hareketleri yaptıktan sonra bunları öğrencilere verir ve bahçeyi yatay hale getirmeye çalışırdı. Bir gün gene kazmaları verirken "Düşmana vurur gibi vurun" demişti. Acıpayamlı sınıf arkadaşım Özcan Göker, öğretmene "Toprak düşmanın mı?" deyince öğretmen, açıklama yaparak "O anlamda değil, kuvvetli vurun anlamında söylüyorum." demişti.

-Eğitim öğretim sürecinde verdiğiniz mücadele. Katlandığınız zorluk ve sıkıntılarla sizde hoşluk duygusu uyandıran hatıralarınız.

Ailemin beni kendi imkanları ile üniversitede okutması mümkün değildi. Lise bitince Buldan'a dönülecekti. Yüksek tahsilimi ya burs veren bir fakülteyi kazanarak yahut okurken bir işte çalışarak yapabilecektim. O sırada Denizli Ticaret ve Sanayi Odası piyasanın muhasip ihtiyacını karşılamak amacıyla kurs açıyordu. Ben bu kurslardan 1953'te açılana devam ettim kurs sonu yapılan sınavı kazanarak muhasiplik diploması aldım. Bu diplomayla burs kazanamadığımda uygulayabileceğim alternatif planın aracını elde etmişim.

1953'te yaptıkları birbirinden bağımsız sınavlarla öğrenci alan 3 yüksek öğretim kurumu vardı. Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul'da Yüksek Denizcilik Okulu, İstanbul Teknik Üniversitesi. Bu üç kurumdan Siyasal Bilgiler Fakültesi, sınavda ilk 40 öğrenciye; Yüksek Denizcilik Okulu, sınavda ilk 20 öğrenciye burs veriyordu. Yüksek Denizcilik Okulu'nun sınavı diğer sınavlardan önce idi. Sınav günü Kabataş'taki okula gittiğimde müracaat edenlerin sayısı 20'den az olduğu için hepimizi burslu alıyoruz diyerek ön kayıtlarımızı yaptılar. Diğer iki kurumun sınavları aynı tarihte idi. Ayrıca İstanbul Teknik Üniversitesi doğrudan burs vermiyordu. Öğrenci, ilk yıldaki başarı durumuna göre bazı Devlet dairelerine burs için başvurabiliyordu. Benim ilk yılı okuyacak imkanım yoktu. Onun için Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin sınavına girdim. Bu sınavda başarılı olarak burs kazandım. Kaymakam olmak istiyordum. Üçüncü sınıfa geçtiğimde bir Amerikalı Hanım gazete sahibi, ölen kocasının hayrına Dünya'nın gelişmekte olan ülkelerinden ikisinden sosyal bilimler dalında üniversitenin üçüncü sınıfına geçmiş birer öğrenciye üniversitenin son iki yılını Amerika'da Claremont Men's College'da okumalarını sağlayan

burs tahsis etmiş ve bu ülkeleri Tayland ve Türkiye olarak saptamıştı. Milli Eğitim Bakanlığı bu öğrenciyi belirlemek için üniversitelerin sosyal bilimlerle ilgili fakültelerinden birer öğrenci bildirmelerini istemiş ve seçilmiş bu öğrenciler arasında bir sınav düzenlenmişti. Siyasal Bilgiler Fakültesi beni aday göstermişti. Ben Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı sınavı kazanarak Amerika'ya gittim ve orada Kaliforniya Eyaleti'nde Claremont Men's College isimli fakülteden 1957'de mezun oldum.

Türkiye'ye döndüğümde İçişleri Bakanlığı'na başvurarak maiyet memuru olmak istediğimde Milli Eğitim Bakanlığı'ndan diplomanın denkliğinin Tanınmasını istediler. Milli Eğitim Bakanlığı, beni nasıl Amerika'ya gönderdiğini hatırlamadan diplomada fakülte adının "College" kelimesi içerdiğini bunun fakülte sayılmayacağını, kolejin lise olduğunu, benim Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin üçüncü sınıfından eğitimime devam etmem gerektiğini söyledi. Böylece bizim artık kendi başımızın çaresine bakmamız gerektiğini anlamış oldum. O yıllarda Türkiye'de İngilizce bilen insan azdı. Denizli Ticaret ve Sanayi Odası'ndan almış olduğum Muhasiplik Diploması ve İngilizce bilgim sayesinde Türkiye'de petrol arayan şirketlerde ve diğer şirketlerde yüksek ücretlerle kolayca iş bulabiliyordum.

-Buldanlıların okumaya karşı olan yaklaşımları nasıldı? Bunu neye bağlıyorsunuz?

Buldan'da çocuklarının okumasını ve bir meslek sahibi olmasını isteyen aileler daima olmuştur. Bunun sebepleri arasında Buldan'ın temel geçim kaynağı olagelmış dokumacılığın geçirdiği sıkıntılı dönemlerin rolü büyüktür. Özellikle alternatif ekonomik uğraş sahası olarak tarımsal arazinin kit oluşu bu eğilimi desteklemiştir. Buldan gençleri de Halkevleri tarafından düzenlenen okuma, müzik, tiyatro gibi faaliyetlerde de daima aktif olmuşlardır.

-Türkiye'nin okumuşa çok ihtiyacı olduğu yıllarda okumanıza rağmen Türkiye'de kalmamanızın sebepleri nelerdir?

Benim meslek hayatımın 15 yılını yurt dışında geçirmiş olmamın ilk sebebi politikacıların baskısı. İkinci sebebi de çocuklarımın istedikleri mesleklerde tahsil yapmalarının yurdumuzda mümkün olmayışındır. Politikacıların, Devlet İstatistik Enstitüsü'nde gerçekleştirmeye çalıştığım çağdaş veri toplama ve değerlendirme sistemini denkleme yerine orayı tanıdıklarının bir ekmek kapısı olarak kullanma arzuları karşısında oradan ayrılmak zorunda kaldım. Bilgimi ve tecrübemi yurtdışında değerlendirdim. Çocuklarım üniversite giriş sınavlarında istedikleri başarıyı gösteremedi. Benim Yurt içindeki gelirimle onlara yurt dışında eğitim sağlamam mümkün değildi. Onun için yurtdışına ikinci kez gitmem gerekti.

-Yurt dışından baktığınızda Buldan'ı nereye koyarsınız? Size göre ne gibi değerleri vardır? Ne gibi engelleri vardır?

Buldan'ın insanların yaratıcılık vasıfları vardır. Fakat bu vasıf ferdiyetçilik arzusunu aşmakta zorlanmaktadır. Onun için yaratıcılık vasıflarını ortaklaşa kullanmaları bakımından gerekli ortamın ortaya konulmasında yeni hamlelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kanımca bu hamlelerin biri, İsmet İnönü'nün çocukluğunun geçtiği ev gibi Buldan'ın eski binalarını ve Yayla Gölü'nü ön plana çıkaran bir turizm hamlesi olabilir. Diğer bir hamle günümüzdeki teknolojik ilerlemeler ve değişen talepler ışığında Buldan Bezi, ipekli yarım gibi geleneksel tekstil ürünlerinin yeniden projelendirilmesi, üretilmesi ve değerlendirilmesi olabilir. Bu amaçla Asya'daki Türk Devletleri'nde görülen mahalli desenler yanında bazı Güney Amerika ülkelerindeki tekstil ürünleri incelenebilir diye düşünüyorum. Diğer bir hamle, tatlısu balıkçılığı olabilir. Bu hamleler için gerekli yatırımların yapılmasında şahıslar ve devlet organları işbirliği yapmalıdır.

BULDAN

üzerine bir gönül sohbeti.

Hoşsohbet insan İsmet Özkök

Fot: Hasan Kallımcı

İsmet ÖZKÖK, Buldanlı. Bu ilçemizin Bursa mahallesinde, 1942 yılında doğmuş. Daha sonra Cumhuriyet mahallesine taşınmışlar. Ovalılar sülalesindedir. İlçesinde, “Ovalı Veli'nin oğlu” diye bilinir.

Her Buldanlı gibi o da kendini bildiği yıllardan itibaren dokuma tezgâhı başında bulunmuştur. Dokumacılık ile ilgili her işte çalışmış ve üretmiş biridir. Askerlik sonrasında Denizli'ye gelerek Fesleğen Mahallesi'ne yerleşmiş ve burada yaşamaya başlamıştır. Denizli'de de dokumacılıkla uğraşmış; masa ve sehpa örtüsü ile seccade türünden -daha çok turistik amaçlı- dokumalar üretmiş, işlemlerini de bizzat kendisi yapmıştır. Zaman içinde dokumacılıktan karın doyuracak gelir elde edemeyince el tezgâhını sökerek evinin çatısına kaldırmış ve inşaat boyacılığı yaparak kazancını temin etmiştir.

İsmet ÖZKÖK, hatıralarını, yeri geldiğinde pek güzel anlatan hoşsohbet bir insan. Böyle bir kişiyle tanışmak beni sevindirdi. 2007 yılında, güneşli bir 3 Mayıs günüydü. Fesleğen Mahallesi'ndeki Pınarbaşı Camisinin bahçesinde sohbeti koyulaştırdık. Buldanlı olduğunu öğrenince ben de bu ilçeden tanıdıklarımı sayıp döktüm. Konuştukça hatıralar birbiri ardınca sıralandı. Konuşmalarımızdan, halk kültürü açısından önemli bulduklarımı not ettim.

İşte İsmet ÖZKÖK'ün 20. asır başlarında ve ortalarında Buldan'da yaşananlardan anlattıkları:

Hasan Kallımcı

Kuruştan Anlamam

Buldanlı dokumacılarından biri, dokuduğu Buldan işi mendilleri, sofraya bezlerini, “şaş peşkir” adı verilen havluları, hayvanına yükler. Şaş peşkir, havı az olan, düz bezden yapılmış, iki kenarı saçaklı, fiyatı da ucuz havludur. O zamanlar adı Burhaniye olan Buharkent tarafına gidecektir. Süleymanlı köyü tarafındaki “Gedik” denilen kestirim yerden gider. Yolu üzerindeki köylerde ürünlerini pazarlamaya çalışır.

Bir köyde, karşısına çıkan bir kadın sorar:

-Ağa, peşkir kaç para?

-On beş kuruş... Cevabını verir Buldanlı.

Kadın, cahil ve para hesabından anlamayan biridir.

-Ben öyle kuruş hesabı bilmem, der. Tanesini bir mecide veriyor musun? Bir mecide verirsen alacağım.

Buldanlı, karşısındakinin cahilliğini anlamıştır. Çünkü bir mecit 20 kuruştur ve istediği fiyattan 5 kuruş fazladır.

-Ablacığım! Sizin bu tatlı dilleriniz değil mi bizi ta

buralara kadar getiren. Olmaz amma oluversin... der. On beş kuruşluk şaş peşkeri yirmi kuruştan satar. Bu satışlar para karşılığı olduğu gibi kuru incir ve kuru üzüm türünden ürünlerle takas şeklinde de yapılmaktaydı

Dört Eylül İlkokulunun Yapılışı

Bir gün "Hocanın Esnaf Kahvesinde" oturuyorduk. Orada, Pehlivan dayı anlatmıştı:

Buldan'ın Alanyazı semtine bir ilkokul yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak inşaata başlamak için para yoktur. İlçenin ileri gelenleri, pehlivan güreşi tertipleyerek geliriyle inşaata başlama kararı alırlar. Tarihini kararlaştırıp çevredeki pehlivanlara haber salınır. Buldan dışından bir pehlivan vardır ki çok kuvvetlidir ve güreşte oyunlarıyla ustadır; diğerlerini yenerek başpehlivanlık ödülünü alacağı tahmin edilmektedir.

Tertip komitesi, başpehlivana verileceği duyurulan önemli miktardaki paranın da inşaatta kullanılmak üzere ilçede kalmasını istemektedir. Bunun için Buldanlı bir pehlivanın başpehlivanlığı kazanması, onun da parayı almaması için ikna edilmesi gerekmektedir. Güreş tertip komitesinden bir Buldanlı;

-Hapishanede, Karabalık köyünden namı bir pehlivan var. O pehlivani ancak hapisteki hemşerimiz yenebilir. Kendisiyle bir konuşalım, der.

Hapishaneye giderek o pehlivanla konuşurlar.

-Bak pehlivan! Okul yapmak için bir güreş tertitledik. Sen de çıkıp güreşeceksin. Eğer başpehlivanlığı kazanırsan ödülü sana vermeyeceğiz, okul inşaatında harcayacağız. Bu hizmetin karşılığında, kalan cezayı affedeceğiz. Kabul etmezsen burada kalarak cezayı çekmeye devam edeceksin.

Bu, pehlivan için iyi bir tekliftir. Ancak itiraz eder:

-İyi de der, ben uzun süredir mahpusum, antrenmansızım. Bu hâlde güreşemem.

-Kabul ediyorsan antrenmanlara şimdiden başla, derler.

Pehlivan önünde yeterli zaman olmadığı için umutsuzdur. Yenilirse kaybedeceği bir şey yoktur ancak yenersse hürriyetine kavuşacaktır. Teklifi kabul eder. Kispeti köyünden getirilir. Yenilerek mahcup olmamak ve hürriyetine kavuşmak için sıkı bir şekilde çalışmaya başlar.

Güreş günü gelir. Derler ki; "Karabalıklı pehlivan meydana çıkıp da peşreve başladığında, kispetinden bir ışık çıkmıştır." O gün orada başpehlivanlığı kazanarak hapisten çıkarılıp köyüne gönderilmiştir. Verilmeyip kalan başpehlivanlık ödülü ve seyircilerden elde edilen gelikle Buldan 4 Eylül İlkokulunun inşaatı başlatılmıştır.

Tatlı Yalan

Emekli zabıta memurlarından Abdullah Orak (merhum), belediyede zabıta memurluğu yaptığı için "Abdullah Çavuş" diye bilinirdi. Bir gün eşi Ummü Hanımla birlikte İstanbul'a gider. Otobüse bineceklerdir. Yolcu kuyruğu uzundur. Yağışlı bir gündür, yağmur şakır şakır yağmaktadır. Kuyruğa girseler ıslanacaklardır. Hanımı, koşarak gider ve otobüse biner. Kuyrukta bekleyenler, "Sıraya girsene!" diye seslenirler. Fakat Ummü Hanım onları dinlemez; içerden, "Abdullah, sen de gel!" diye seslenir.

Abdullah Orak, yaptıkları işin yanlışlığını bilmektedir. O da otobüse binecektir amma kuyrukta bulunanların müdahalelerini önlemek ve gönüllerini almak gerekmektedir. Orada hemen şu yalanı uydurur.

-Özür dilerim beyler, hanımlar, der. Yengenizi, tımarhaneden yeni çıkardım; kusuruna bakmayın. Kuyruktakiler, bu söze inanırlar. "Sen de geç!" diyerek ona yol verirler.

(Yazarın notu: Abdullah Çavuşun oğlu Mustafa Orak çocukluk arkadaşımıdır. Evlerinde çok kaldım. Onları yakından tanıyorum.)

Buldan'daki Mecnun

Buldan'da Beyler sülalesinden Hakkı adında bir mecnun vardı. Ona, sülalesinden dolayı "Bey" derlerdi. Gündüz gezer, dolaşır, akşam karanlığı çökünce dışarı çıkmazdı. Evleri çarşı kenarında idi. Korktuğu iki kişi vardı; dayısı ve anası. Para nedir bilmezdi. Acıktığında kimseden bir şey istemezdi. Ancak birisi yemek yerken davet etmezse önündekini çekip alır ve yerdi.

Buldan'ın çarşı esnafından birkaçı bir akşam, -Sarıgöl Pazarı dönüşü- Aşağı Parkın yanındaki "Benli'nin Lokantasında" yiyip içmektedirler. Gece hiç dışarıda görülmeyen Bey, karşılarında biter. İçlerinden Şükrü adındaki kişiye;

-Şükrü! Bir daha içmeyeceksin! der ve gider.

Masadakiler, bu davranışı, bir mecnunun tabii hâli olarak kabullenip gülüşürler. Esnaf, bir hafta sonra yine Sarıgöl Pazarı dönüşü aynı lokantada buluşurlar. Bey, yine karşılıklarına dikilir ve yine yalnız Şükrü'yü ikaz eder:

-Şükrü! Ben sana içmeyeceksin demedim mi?

Bey çok öfkeli. Oradakiler onu sakinleştirmek isterler. Bey'in öfkesi bir türlü dinmez.

-Bir daha görmeyeceğim! diye azarlar ve uzaklaşır.

Bir hafta daha geçer. Aynı ekip, çilingir sofrasını bu defa Buldan'ın Kestane Deresi'nde kurmuştur. Bey, yine karşılıklarındadır. Gözlerinden taşan öfkesiyle Şükrü'nün yanına yaklaşır.

-Ben sana içme demedim mi? deyip basar tokadı.

Arkadaşları, Şükrü'yü mecnunun elinden zor alırlar. Şükrü, "Bunda bir iş var. Bey, kimseyle uğraşmıyor, yalnız benim içmemi istemiyor." diye düşünür. İçkiyi bırakır ve tövbe ederek namaza başlar. "Bey" lakaplı Hakkı, bu tokatlama olayından bir ay sonra Hakk'ın rahmetine kavuşur.

Yanak Kızarırsa

Buldanlı esnaflardan biri Aydın'da doktora gider. Doktor ona diyet verir ve birçok yiyeceği yasaklar. Bir Buldanlı için canının istediğini yememek, ölmeye davetiye çıkarmaktır. Bizimki ilçesine döndüğünde doktorun dediğinin aksini yapar. Bir kilo bal, iki yüz ellişer gram çamfıstığı, fındık, fıstık ve ceviz alır; bunları karıştırarak dibekte döver. Elde ettiği karışımı, bal ile bir iyice karıştırır. Sabahları bir çorba kaşığı yer. Tabii ayrıca günlük beslenmesinde kendi bildiğini okur. Bir zaman sonra yolu yine Aydın'a düştüğünde o doktora, sözde kontrol için gider. Doktor, hastasını, kilo alarak semirmiş ve yanakları al al görünce;

-Ben diyet yapmanı istemiştım, turp gibi olmuşsun. Sen ne yaptın? diye sorar.

Buldanlı gayet sakin şöyle cevap verir:

-Hiç oğlum! Bir kilo balı fındık, fıstık, ceviz ve Antep fıstığı ile karıştırdım. Her sabah bir kaşık yedim.

-Ah amca, ah! Sağlığını oynuyorsun.

Bizimki yanağını iki parmağıyla sıkarak;

-Bak doktor oğlum! Ağızdan girmezse bu yanaklar kızarmaz! Yanaklar kızarmazsa sağlıklı olunmaz, diye cevap verir.

Saliye Ninenin Babası

Saliye nine anlatmıştı, çocukluğumda... Birkaç kadın çikrik ve diğer dokuma işlerini yaparlarken konuşuyorlar, ben de dinliyordum.

Saliye ninenin çocukluğunda, babası Sarayköy'e gitmiş. Omzunda, çift gözlü heybe, yaya yola çıkmış. Sarayköy'de işini bitirdikten sonra, çarşıdan, dizilerek kurutmak ve kışın yemek için dört kilo bamyaya almış. Bamyaları heybesinin bir gözüne koyarak omzuna artmış. Yine yaya yola koyulmuş.

Bir gözü boş, diğerinde dört kilo yiyecek olduğu için heybeyi taşımakta zorlanıyormuş. Dolu tarafını bazen ön tarafa bazen arkaya alıp yoluna devam etmiş. Tosunlar köyüne geldiğinde heybenin dengesini sağlamayı düşünmüş. Bamyaların ağırlığına eş bir taş alarak heybenin diğer gözüne yerleştirmiş.

-Oh be, demiş. Nihayet dengeyi sağladım! Böylece heybeyi daha rahat taşıyabileceğim.

Buldan'a, evine geldiğinde heybeyi bahçe kapısının eşiğine bırakarak seslenmiş:

-Çocuklar! Heybede bamyaya var, kararıp çürümesin hemen boşaltın!

Saliye'nin ablası heybeyi boşaltmış. Kız;

-Baba, demiş. Bamyayı anladım amma bu taş ne? Onu da mı taşıdın?

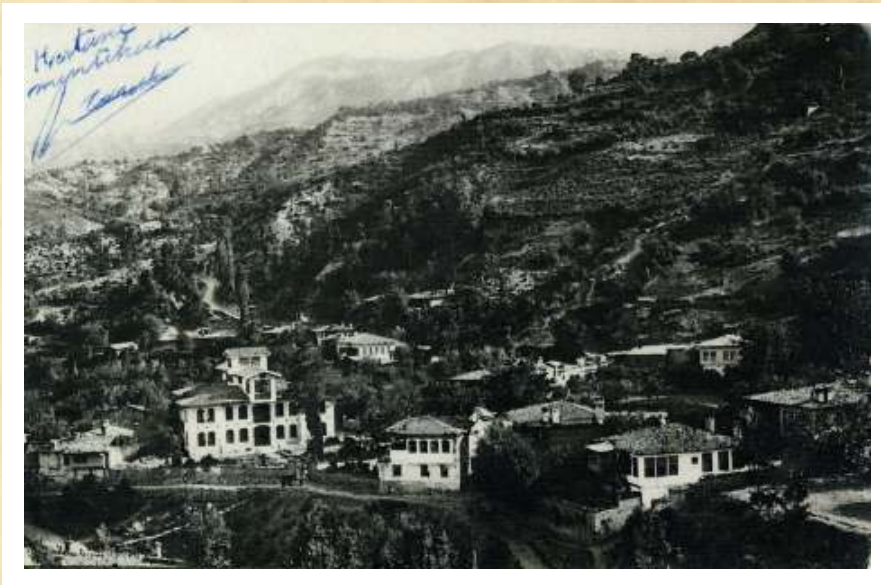
-Kızım! Bamyalar, heybenin tek gözündeki ağırlık yaptı, taşımakta zorlandım. Dengeyi sağlamak için boş göze o taşı koydum, diye cevap vermiş.

Kız şaşırılmış.

-Babacığım, demiş. Taşı buraya kadar yük edeceğine, bamyayı heybenin iki gözüne paylaşırsaydın olmaz mıydı?

Adam bu sözleri duyunca dizini dövmeye başlamış. Bir taraftan da şöyle söyleniyormuş:

-Eyyah! Benim evladım bana akıl veriyor ise dünyanın yıkılması yakındır!

Fot: Kamuran Tarakçıoğlu Albümü

BULDAN İLÇESİ'Nİ 1969 BASKILI “YEŞİL BULDAN” KİTABI'NI OKUYARAK TANIMAYA BAŞLAMAYA NE DERSİNİZ?

Serap CEREZCİ

Kapakta yer alan yeşil Buldan manzarası, kitabın isim kaynağını açıklıyor. İç kapakta yer alan kitabın; “yöreye ilişkin tüm konuların dile getirildiği ilk emsâlsiz kitap” ifadesi ise bir hayli iddialı bir başlangıç olarak dikkatimizi çekiyor. Kitabın yazarı İbrahim Şen, Buldan Adliyesi'nde Zabıt Kâtipliği yapmış olan biri. Üç yılda yazıldığı belirtilen kitapta iddialı girişe rağmen İbrahim Bey kendisini bir tarih meraklısı olarak tanımlıyor ve eksiklerinin olabileceğini ilk kez vücuda getirdiğim bu eserimdeki kusurlarının iyi niyetine bağışlanmasını diliyor.

Kitapta da belirtildiği üzere yazar; eseri kaleme alırken “yörenin öğretmenlerin, İstanbul ve Ankara'da okuyan Buldanlı öğrencilerin yardımına başvurduğunu ve Buldanlı hemşehrilerinin canlı tanıklığından faydalandığını” dile getiriyor. Kitabın kaynakça bölümüne baktığımız zaman ise Fahri Akçakoca'nın 1937 ve 1945 yıllarında yazdığı Denizli Tarihi, Denizli Uyarma ve Uygarlaşma Derneği'nin 1964 yılında yayınladığı Denizli isimli kitap, Denizli Lisesi Tarih öğretmeni Tarhan Toker'in 1961'de yazdığı Denizli Tarihi adlı kitabı karşımıza çıkarıyor.

Yazar, Buldan tarihini yazma konusunda işinin ne denli zorlaştığını yardımcı olacak belgelerin nasıl ortadan kaybolduğunu “1946 senesinde Hükümet Konağı yandı, büyük kabristanlığın kaldırılması esnasında da yazılı mezar taşları alınarak inşaatlarda kullanıldı” cümleleri ile dile getiriyor.

Kitapta ilk olarak, Buldan'ın ilk yerleşim merkezi olan Çağış mevkine; -eski ismi “Çarşambay-ı Lâzikiye'ye-Türklerin gelmeleri ve burayı yurt edinmeleri ele alınmış. Yöre, Bizans hakimiyetinde iken daha sonra sırasıyla Selçuklu Türklerine ve daha sonra da Germiyanogulları hakimiyetine geçmiş. Yazar, “Osmanlı hükümdarı Osman Gazi'nin; Buldan'da dokunan kırmızı şallardan elbise yaptırıp giydiği rivayet olunmaktadır” diyerek şehrin dokumacılığına ilişkin tarihçe de belirtmiştir.

Kitapta; şehrin isminin kaynağına ilişkin farklı rivayetler ortaya konmuştur. Bunlar arasında “Çarşambay-ı lazkiye halkının 'bol don' giymeleri, eşkiyalardan kaçarak buldukları bölgeye yerleşmelerinden dolayı 'bulda al' denmiş olması” en ilginç olanlarıdır.

Buldan'ın Yunanistan tarafından işgal edildiği günlere de değinen yazar konuyla ilgili olarak “işgal üzerine eski Kuva-yi Milliye Reislerinden Hacı ağa Osman efendinin

başkanlığında, Vefa Uz, Salih Peker, nüfus memuru İbrahim, Emlak Kâtiibi Ali ve Avukat Sadettin gibi yörenin önde gelenlerinden bir komite kurulduğunu belirtmekte ve komitenin hazırladığı raporların, Sarayköy Jandarma Komutanı Tahsin Bey aracılığı ile Kemal Paşa'ya ulaştırıldığından” bahsetmektedir.

Yunan askerinin çekilmeye başladığı sırada yaptığı katliam ise, bu cinayetlere şahit olmuş ve şans eseri yaralı olarak kurtulmuş Narlıdere Köyü'nden Bekir Aytekin ve Mehmet Demirkan'ın tanıklığı ile anlatılmış.

Yazar şehrin geçmiş dönem tarihinden sonra, kitabın yazıldığı dönem olan altmışlı yıllara ait, kendisinin bir parçası olduğu Buldan Adliye'sine ilişkin bilgiler veriyor. Adliyede en çok görülen davaların orman ve trafik suçlarına ilişkin olduğunu belirtiyor ve ekliyor; köylerde ortadan hâlâ kalkmayan başlık parası nedeniyle kız kaçırma davaları da halihazırda mevcuttur.

Ulaşabildiği 1907-1916 yıllarından başlamak üzere yörede belediye başkanlığı yapanları ve bu başkanlar döneminde halka sunulan hizmetlerin sıralandığı kitap da; ayrıca 1969 yılında yörede bulunan Milli Eğitim'e bağlı okullar ve kütüphane de belirtilmiş.

Sosyal hayata ilişkin kitapta dikkatimizi çeken renkli noktalara gelince: Erkeklerin; bilhassa gençlerin, ütüsüz kıyafet giymeyişleri, kadın giyiminde genellikle manto ve eşarabın tercih edildiği, ancak ipeklî üsluk ve peştemalin de çok olduğu ve her cumartesi, pazar sinemanın yalnız kadın ve çocuklara hizmet vermesi ve belki de ilginç gelenek olarak, düğünlerde damatların genellikle gelin alma merasimine katılmayıp evde gelini beklemeleri bunlardan bazıları...

Buldan'ın tarımı, ormancılığı, dokumacılığı, coğrafyası, köyleri ve mahalleleri, Buldan'a özgü şarkı, türkü şiir ve maniler de bu küçük kitapçık içerisinde yerini bulmuş görünüyor.

Her sayfasının altına, Buldan'a ilişkin bir özlü söz iliştilmiş olan bu kitap, Buldan'ı konu edinmek ve araştırmak isteyen araştırmacının başvurabileceği; yazarının da belirttiği üzere tamamen amatörce ancak içtenlikle derlenmiş ve bazı bölümlerinde canlı tanık kullanılarak hazırlanmış bir başlangıç kitabı.

Denizli Tarihinden İlginç Bir Kesit :
Kadı (Babadağ) Nahiyesindeki Ölümlerin Sebebi
Çiğ Patlıcan mı Yoksa Açlık mı?
Mutasarrıf Paşa'yı Koltuğundan Eden Gerçek

Muzaffer ÇETİN, Abdurrahman YARAR, Orhan ÖZDİL
İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Kadı (Babadağ) nahiyesi müdürü Ahmed Lütfi Efendi ile Sarayköy kazası kaymakamı Mehmed Naim Efendi, ölümlerin açlıktan dolayı olduğunu belirtmektedirler.

1888 yılının Ocak ayı ortalarında, Sarayköy kazası kaymakamı olan Mehmed Naim Efendi tarafından, Aydın (İzmir) valiliği aracılığıyla, İstanbul'a ilginç bir telgraf gönderilir. Bu telgrafa göre, 1887 yılının Aralık ayı içerisinde, Denizli sancağının Sarayköy kazasına bağlı olan Kadı (Babadağ) nahiyesinde, 56 kişinin açlıktan dolayı öldüğü bildirilmektedir.

Haber İstanbul'a ulaştığında, büyük bir şaşkınlık yaşanır. Denizli bölgesi gibi verimli topraklara sahip olan ve tarımsal kapasitesinin yüksek olduğu çok iyi bilinen bir bölgede, nasıl olur da açlıktan ölümler görülebilir?

İstanbul'daki yetkililer, başta Sadrazamlık (Başbakanlık) ve Dahiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı), konunun araştırılması için hemen harekete geçerler. O sırada Osmanlı tahtında II. Abdülhamid bulunmakta ve Kıbrıslı Mehmed Kamil Paşa (ö. 1913) da sadrazamlık görevini yürütmektedir. Konu acilen Meclis-i Vükela'da (Bakanlar Kurulu) ele alınır. Kadı (Babadağ) nahiyesinden, Sarayköy kazasından, Denizli sancağından ve Aydın (İzmir) valiliğinden gelen bilgiler değerlendirilir.

Gelen bilgilerde bir çelişki olduğu hemen göze çapmaktadır. Kadı (Babadağ) nahiyesi müdürü Ahmed Lütfi Efendi ile Sarayköy kazası kaymakamı Mehmed Naim Efendi, ölümlerin açlıktan dolayı olduğunu belirtmektedirler. Müdürle kaymakamın mülki amirleri olan Denizli mutasarrıfı Feham Paşa'nın verdiği bilgiler ise tamamen farklıdır. Mutasarrıf paşaya göre bölgede açlık ya da kıtlık sözkonusu değildir. Görülen ölümler, ishal, dizanteri ve ateşli humma gibi hastalıktan kaynaklanmakta ve üstelik kısa bir süre içinde değil dört ay gibi uzun bir süre zarfında gerçekleşmiş bulunmaktadır. Feham Paşa, İzmir'den gelen sağlık müfettişi ile birlikte bölgeye giderek, durumun bu şekilde olduğunu müfettişle beraber tespit ettiklerini söylemektedir. Ayrıca Denizli mutasarrıfı, nahiye müdürü Ahmed Lütfi Efendi ile kaza kaymakamı Mehmed Naim Efendi'nin durumu abartarak bildirmeleri ve gerçeği çarpıtmalarından dolayı, mutasarrıflık yetkilerini kullanarak her ikisini de görevlerinden aldığını bildirmektedir.

Birbirini tutmayan ve gerçeği tam olarak ortaya koymayan bu bilgiler karşısında, o günün Bakanlar Kurulu, yeni bir

Denizli mutasarrıfı Feham Paşa, Kadı (Babadağ) nahiyesinde açlık ve kıtlık yaşanmadığı, görülen toplu ölümlerin, Kadı (Babadağ) nahiyesi bölgesindeki halkın eski bir alışkanlığı olan çiğ patlıcan yenmesinden kaynaklandığını iddia eder.

soruşturma yapılmasına karar verir. Soruşturmayı yapmakla, İzmir'de bulunan Miralay (Albay) Hıfzı Adem Bey görevlendirilir. Hıfzı Adem Bey yaptığı araştırmanın ilk raporlarında, Kadı (Babadağ) nahiyesinde açlık ve kıtlık yaşandığını doğrulayarak, gıda yardımına ihtiyaç duyan kişi sayısının 600 ile 1500 arasında olduğunu bildirir. Bu bilgiden yola çıkan Aydın (İzmir) valisi Nazif Paşa da acilen 500.000 kuruş ödenek talep eder. Miralay (Albay) Hıfzı Adem Bey'in ilk raporu ve Aydın (İzmir) valisi Nazif Paşa'nın acil para talebine rağmen, Denizli mutasarrıfı Feham Paşa, Kadı (Babadağ) nahiyesinde açlık ve kıtlık yaşanmadığı, görülen toplu ölümlerin, Kadı (Babadağ) nahiyesi bölgesindeki halkın eski bir alışkanlığı olan çiğ patlıcan yenmesinden kaynaklandığını iddia eder bu sefer. Ancak araştırmasını tamamlayan Miralay (Albay) Hıfzı Adem Bey, bölgede yaşanan açlık ve kıtlığın doğru olduğunu, yardım göndermede kusuru olan Feham Paşa'nın zaten halkın nazarında nefret edilen bir kişi durumunda bulunduğunu, bu yüzden hemen görevinden alınması gerektiğini bildirir. Bu rapor üzerine de Feham Paşa, yargılanmak üzere görevinden alınır. Yerine Ragıp Paşa getirilir. Olayın altında yatan gerçeğin yavaş yavaş anlaşılmasına başlanması üzerine, İçişleri Bakanlığı da, Feham Paşa'nın gadrine uğrayan ve görevlerinden alınmış olan Sarayköy kazası kaymakamı Mehmed Naim ile Kadı (Babadağ) nahiyesi müdürü Ahmed Lütfi'yi görevlerine iade eder. Olayın baş sorumlusu görünen Feham Paşa da yargılanmak üzere Şura-yı Devlet'e (Danıştay) sevk edilir. Şura-yı Devlet'teki (Danıştay) yargılama kısa sürede sonuçlanır ve Feham Paşa kusurlu bulunarak görevinden azledilir ve açığa alınır.

Zehirlenme mi, Kıtlık mı?

Aktarılan şekilde gelişen bu olayda, bazı konuların aydınlatılmaya ihtiyacı vardır. Her şeyden önce 1887 yılında Kadı (Babadağ) nahiyesinde bir kıtlık yaşanmış mıdır? İkinci olarak Feham Paşa'nın iddia ettiği olay yani patlıcan zehirlenmesi mümkün müdür?

Patlıcan sebzesinde, özellikle yeşil ve olgunlaşmamış olduğu dönemlerde, "solanin" adlı bir madde yoğun olarak bulunur. Solanin, kuvvetli bir zehirdir. Bu madde, patlıcan

dışında, olgunlaşmamış domates ve patatete de bulunur. Solanin içeren sebzeleri yiyecekte bulantı, kusma, ishal ve koma halleri görülür.

Olayın geçtiği 19. Yüzyılda, Anadolu'da, patlıcan elbette bilinen ve tüketilen bir sebze idi. Başta Feham Paşa olmak üzere, zehirlenmeye sebebiyet verebileceği hakkındaki bilgiler de herkesin malumuydu. Patlıcanın Anadolu'da çok daha önceki dönemlerden beri tanınıyor olması ise zaten tartışma kabul etmez bir gerçektir.

Kıtlık konusuna gelince. Gerçekten de Anadolu'da 1887 ve 1888 yıllarında genel bir kıtlık vardır. Kuraklıktan kaynaklanan bu kıtlık, üretimi düşürmüş ve gıda fiyatlarını yükseltmiştir. Bu kıtlık, özellikle Konya, Antalya, Afyon ve Denizli bölgelerinde etkili olmuştur. Devlet bu konuda tedbirler almaya çalışmış, ihtiyaç sahiplerine gıda ve para yardımı yaptığı gibi, çiftçilere bedelsiz olarak tohumluk da dağıtmıştır. Bir yandan, 1878 yılındaki Rus yenilgisinin yaralarının henüz sarılmaya çalışıldığı, diğer yandan da 1881 yılında kurulan Düyun-ı Umumiye düzenlemeleriyle devlet gelirlerinin azaldığı bir ortamda, her türlü imkansızlıklara rağmen Osmanlı Devleti, mağdur olan halkın yardımına yetişmeye çalışmıştır.

Anlaşıldığı kadarıyla, kıtlıkla ve halkın ihtiyaçlarını karşılamakla, her türlü imkansızlığa rağmen elinden geleni yapmaya gayret eden bir hükümetle Feham Paşa, uyum içinde çalışmamıştı. Uyumsuzluk bir tarafa, kendi kusurunu ve yetersizliğini örtbas etmek için yalan beyanda dahi bulunmuş ve daha alt kademede görevlileri suçlu göstermeye çalışmıştı. Kendisi, yetersiz ve belki de umursamaz davranışlar sebebiyle, halkın da nefretini kazanmış biriydi. Bunu farkedenden hükümet ise Feham Paşa'yı affetmemiştir.

Olayın Kahramanları

Bu olaydan sonra, aktarılan gelişmelerin kahramanları olan Feham Paşa, Mehmed Naim Efendi ve Ahmed Lütfi Efendi'ye neler oldu?

Feham Paşa açığa alındıktan sonra, haksızlığa uğradığını, Sarayköy kazası kaymakamı Mehmed Naim ile Kadı (Babadağ) nahiyesi müdürü Ahmed Lütfi tarafından kendisine atılan iftiraların kurbanı olduğunu, bu yüzden hem bu kişilerle mahkemede yüzleşmek hem de görevine iade edilmek talebinde bulunduğunu, bir dilekçe ile İçişleri Bakanlığı'na ve Sadrazamlık'a bildirir. Sadrazam Mehmed Kamil Paşa'ya gönderdiği dilekçenin, o günün İstanbul gazetelerinde yayınlanmasını da sağlar. Sadrazamlık ve İçişleri Bakanlığı, Feham Paşa'nın dilekçesini dikkate almadıkları gibi, basın yoluyla devlet işlerinin gazeteler aracılığıyla çözülemeyeceği ve bir daha böyle telgrafların kabul edilmeyeceği açıklaması yapılır. Feham Paşa, basını işe karıştırmaktan da bir şey elde edemez. Bir süre açığa kalır. Konu da bir daha kimse tarafından dillendirilmez. Yaklaşık 5 ay sonra, Çankırı mutasarrıfının Malatya'ya tayin edilmesiyle Feham Paşa adı yeniden gündeme gelir. Feham Paşa, 22 Eylül 1888'de Çankırı mutasarrıfına atanır. Feham Paşa'dan yaklaşık üç yıl boyunca hiç ses çıkmaz ve Çankırı'da görev yapmaya devam eder. Ancak 1891 yılında Feham Paşa adı tekrar gündeme gelir. Hakkında yine bazı şikayetler vardır. Çankırı'da bulunan askeri birliğin komutanı Kaymakam (Yarbay) Talat Bey'le tartışılır. Bu tartışma, birbirlerini tehdit etmeye kadar varır.

Olay hakkında inceleme başlatılırsa da, serencamı zaten bilinen Feham Paşa hemen alelacele Kayseri mutasarrıfına atanarak Çankırı'dan uzaklaştırılır. Çankırı'daki olayın soruşturması sürerken, Feham Paşa Kayseri'de de boş durmaz ve hakkında bir takım yolsuzluklar isnadıyla yeniden soruşturma açılır. Feham Paşa'nın, Köstere (Tomarza) nahiyesinde bulunan hazineye ait bir araziye usulsüz olarak oğlu Mehmed Rauf Bey adına kaydettirdiği ortaya çıkar ve Feham Paşa yine apar topar Kayseri'den uzaklaştırılarak Muş mutasarrıfına atanır. Muş'ta görev yaparken Feham Paşa, bu sefer de Bitlis valisi tarafından şikayet edilir. Yaklaşık 3 yıl süreyle açığa kalır ve bu sürede geçimini mazuliyet maaşıyla sürdürür. 1888 yılında Bayezid (Doğubeyazıt) mutasarrıfına getirilir. Ancak Kayseri'de bulunduğu sırada yaptığı yolsuzluğun soruşturması hala devam etmektedir. 1904 yılında Eşi Feride Hanım'ın ve 1905 yılında oğlu Mehmed Rauf Bey'in, Feham Paşa'nın birikmiş emeklilik kesintilerini istemelerinden anlaşılıyor ki, Feham Paşa Bayezid mutasarrıfı iken hayatını kaybeder.

Mehmed Naim Efendi, görevine iade edildikten sonra Sarayköy kazası kaymakamlığına 3 yıl daha devam eder. Mehmed Naim, 1889 yılında yine bir kıtlık olayından dolayı soruşturma geçirir. Bu sefer de Akşehir ve çevresinde görülen kıtlık dolayısıyla Sarayköy'den gönderilen erzakın nakliyesinde görülen usulsüzlüklerle itham edilmektedir. Ancak yapılan soruşturmada suçsuz olduğu anlaşılır ve Sarayköy'deki görevine devam eder. Mehmed Naim Efendi hakkında, 1891 yılında yeniden şikayetler yapılır ve bu defa açığa alınır. Yaklaşık 2 yıl süren soruşturma sonunda Mehmed Naim Efendi'ye mazuliyet maaşı bağlanır ve görevine iadesi yapılmaz. 1893 yılından sonra Mehmed Naim herhangi bir göreve atanmaz.

Kadı (Babadağ) nahiyesi müdürü Ahmed Lütfi Efendi ise görevine iade edildikten kısa bir süre sonra Günay (Güney) nahiyesi müdürlüğüne atanır. Ahmed Lütfi, 1890 yılında bu görevinden istifa eder. Kendisinin bundan sonra başka bir göreve atanıp atanmadığı hakkında hiçbir bilgi yoktur.

Notlar:

- BOA, A.MKT.MHM, 496 / 75 (16 Cemaziyelvel 1305 / 30 Ocak 1888)
- BOA, DH.MKT, 1482 / 115 (22 Cemaziyelvel 1305 / 5 Şubat 1888)
- BOA, DH.MKT, 1487 / 93 - 1 (5 Cemaziyelahir 1305 / 18 Şubat 1888)
- BOA, DH.MKT, 1487 / 93 - 2 (5 Cemaziyelvel 1305 / 18 Şubat 1888)
- BOA, DH.MKT, 1495 / 30 (7 Receb 1305 / 20 Mart 1888)
- BOA, A.MKT.MHM, 496 / 75 - 2 (30 Receb 1305 / 12 Nisan 1888)
- BOA, DH.MKT, 1502 / 83 (9 Şaban 1305 / 21 Nisan 1888)
- BOA, DH.MKT, 1528 / 25 (3 Ramazan 1305 / 14 Mayıs 1888)
- BOA, DH.MKT, 1522 / 106 (9 Zilkade 1305 / 18 Temmuz 1888)
- Bu dönemde görülen kıtlık hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Caner ARABACI, Geçmişten Günümüze Konya Ticaret Odası, 1882-1999, Konya, 1999
- BOA, DH.MKT, 1507 / 38 (28 Şaban 1305 / 10 Mayıs 1888)
- BOA, DH.MKT, 1545 / 87 (16 Muharrem 1306 / 22 Eylül 1888)
- BOA, DH.MKT, 1876 / 19 (6 Rebiülevvel 1309 / 10 Ekim 1891)
- BOA, İ.DH, 1275 / 100306 (1 Şevval 1309 / 29 Nisan 1892)
- BOA, DH.MKT, 328 / 63 (10 Receb 1312 / 7 Ocak 1895) ve BOA, ŞD, 2642 / 24 (23 Rebiülevvel 1313 / 13 Eylül 1895)
- BOA, YA.HUS, 390 / 133 (24 Cemaziyelahir 1316 / 9 Kasım 1898)
- BOA, BEO, 915 / 68579 (4 Şevval 1314 / 8 Mart 1897)
- BOA, ŞD, 1343 / 10 (16 Receb 1321 / 8 Ekim 1903)
- BOA, BEO, 2247 / 168514 (18 Şevval 1321 / 7 Ocak 1904) ve BOA, BEO, 2583 / 193689 (20 Rebiülevvel 1323 / 25 Mayıs 1905)
- BOA, DH.MKT, 1646 / 23 (7 Zilhicce 1306 / 4 Ağustos 1889)
- BOA, DH.MKT, 1823 / 105 (21 Şaban 1308 / 1 Nisan 1891)
- BOA, BEO, 316 / 23648 (13 Cemaziyelvel 1311 / 22 Kasım 1893)
- BOA, DH.MKT, 1579 / 81 (25 Rebiülahir 1306 / 29 Aralık 1888)
- BOA, DH.MKT, 1689 / 162 (23 Cemaziyelvel 1307 / 15 Ocak 1890)

Denizli'nin yerel tarihinde bir fabrikanın öyküsü: "Zafer ve Yeni Zafer Gazoz"ları

Dr. Gül Özsan

Marmara Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Bu çalışma, Muğla, Denizli, Aydın, Kahramanmaraş ve Gaziantep kentlerinde tamamladığımız, "Türkiye'de Taşra Burjuvazisinin Oluşum Sürecinde Yerel Eşrafın Rolü ve Taşra Kentlerinde Orta Sınıflar" başlıklı araştırmanın (Durakbaşı, Karadağ ve Özsan, 2008, TÜBİTAK Destekli Proje), Denizli'de "Yeni Zafer Meşrubat" fabrikasının sahibi Cahit Özdemir ve iki ustasıyla yaptığımız görüşmelere dayanıyor. "Zafer ve Yeni Zafer Gazozları"nın öyküsü, Cahit Bey'in abisi Lütfi Özdemir'in Denizli'de gazoz işi yapan başka bir iş ortaklığından ayrılarak, 1930'lu yılların ortalarında "Ümit Gazozları" adıyla kendi iş yerini açmasıyla başlıyor. Bu ilk imalathane, 1953 yılında yangın geçiriyor ve bundan sonra da bizim kendisiyle görüştüğümüz yer olan İstiklal Caddesi'ndeki yerine taşınıyor, 1992'ye kadar da "Zafer Gazozları" adıyla üretimini sürdürüyor. Bu tarihte imalathanelerin ayrılmasına, "Zafer Meşrubat" ve "Yeni Zafer Meşrubat" adıyla iki farklı firma olarak üretimin sürdürülmesine karar veriliyor. (1) Denizli'de üretimlerini sürdüren bu iki gazoz imalathanesi, kuruluşunda olduğu gibi günümüzde de aileden kişilerin içinde olduğu bir "aile işletmesi" niteliğinde. "Yeni Zafer Meşrubat" imalathanesinde görüştüğümüz firma sahibi Cahit Bey, "baba mesleği" olarak tanımladığı bu işte ikinci kuşak olduğunu söylüyor ve aileden üçüncü kuşaktan kişilere bu işi devretmeye hazırlandıklarını anlatıyor. Görüşmeleri yaptığımız "Yeni Zafer" gazozlarının üretildiği fabrikada akrabalar ve Denizli'den kişilerin bir arada çalışıyorlar. Cahit Bey ortakları ve çalıştırdığı kişilerin akraba ve komşuları olduğunu bize anlatıyor, sadece ekonomik bir ortaklıktan değil, çok yönlü ekonomik ve sosyal ilişkilerden söz ediyor. Fabrikada "geleneksel" meslek aktarımı ve üretim anlayışı, "modern" örgütlenme, uzmanlaşma ve üretim araçlarıyla bir arada bulunuyor. Fabrika, akraba grupları ve "yerel" ilişki ağları temelinde bir ekonomik örgütlenmeyi sürdürüyor olsa da, üretim süreci, sosyal ilişkiler ve bağlantılar açısından daha geniş bir ilişki ağları içinde yer alıyor. "Aynı yerden ve buranın insanları" olma durumu ve "kent kimliği" bir takım ilişkilerin kurulmasında çok önemli olabiliyor. "Denizlili" olmak üzerine kurulan bağlantılar, "ortak iş anlayışlarının" oluşturulmasına ve başka sosyal

ilişkilerin kurulmasına olanak sağladığı gibi işin devamlılığının sağlanmasına da katkıda bulunuyor. Kent kimliğinin ifade edilmesi ve öne çıkarılması aslında pek çok anlamı taşıyor. "Zafer ve Yeni Zafer Gazozları"nın bulunduğu kentin (Denizli'deki) sosyal tarihiyle olan ilişkisi görülebiliyor. Burada görüşmelerin yanı sıra Geçmişte Günümüze Denizli Dergisi'nden de yararlanıldı. Bu tür "yerel" kurumlara ilişkin araştırmalar, sosyal bilimlerde ve iktisat alanında farklı bağlamlarda gündeme gelen "üretim", "modern üretim", "ekonomik örgütlenme", "meslekî bilginin aktarımı" ve "üretim ilişkileri" konuları üzerine yeniden düşünmemize olanak sağlıyorlar. Leyla Neyzi'nin (1999) belirttiği gibi, bu tür görüşmeler çok çeşitli amaçlarla kullanılabilirler; "aile etnografisi, yöre etnografisi, kuşak etnografisi gibi daha geniş ve karşılaştırmalı çalışmalar için ipuçları" sağlıyorlar. (2) Özellikle yerel tarih yazımında ve kent belleğinin oluşturulmasında bu tür araştırmalar çok gerekli gözüküyor. Yerel belleği harekete geçirecek sahnelerin betimlenmesi kadar, bu tür görüşmeler, yerel toplulukların analizine ve belli dönemlerdeki süreklilikler ve kopuşlara dair bir bilgiye ulaşmaya olanak veriyor. (3)

Fabrikanın tarihi ve kuruluşu hikâyesi

Gazozun Ege Bölgesi'ne gelişi 1930'lu yılların hemen başına denk geliyor. Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi'nde, gazozun önceleri Yunan adalarından getirilerek meraklılarına satıldığı, daha sonraları Rumeli muhacirlerinden Ahmet Rifat Efendi tarafından Tire'de imal edilerek satılmaya başlandığı ve bir süre sonra da İzmir'de Çeşmeli Hasan adlı bir işletmecinin gazoz üretiminde söz sahibi olduğu ve buradan da bütün bölgeye yayıldığı anlatılıyor. Aynı dergide Ege bölgesinin kent merkezlerine seyyar arabalara yüklenmiş makinelerde yapılan gazozların satıldığı ve gazozların özellikle de yaz boyunca çay bahçelerinde ve yazlık sinemalarda saltanat sürdüğü ifade ediliyor. Ege bölgesinde İzmir'den sonra ilk gazoz üretilen yerlerden biri Denizli'dir. Metin Türkteş'a göre gazoz üretiminin İzmir'den hemen sonra Denizli'ye gelmesinin nedeni, söz konusu dönemde Denizlili girişimcilerin İzmir'le sürekli ticaret ilişkisi içinde olmalarından kaynaklanıyordu. Türkteş, Denizli'ye ilk gazozu, günümüzde Denizli'nin Sanayi Odası Başkanı olan Müjdat Keçeci'nin babası Emin Keçeci'nin getirdiğini de belirtiyor. Daha sonraları "Zafer Gazozları"nın kurucusu olan Lütfi Özdemir ilk başlarda bu kişi ile ortak çalışıyor ve 1934 yılında da "Ümit Gazozları" adıyla da kendi iş yerini açıyor. Dergide, Lütfi Özdemir'in bu yeni iş yerini kurması ve "zafer gazozları" ismini vermesinin öyküsü şöyle anlatılıyor.

"Bu yeni iş yerini oluşturma aşamasında bir akşam, evinde yeni yerin adını düşünmekte olan Lütfi Özdemir, karşısında üzerinde 'zafer' yazan bir bisküvi kutusu görmüş ve 'Bu badireden zaferle çıktık, bu isim de yeni yerimizin adı olsun' diye düşünüp iş yerinin adını Zafer koymuştur." (4)

Yaptığımız görüşmelerde ise fabrikanın Lütfi Özdemir ve Cahit Bey'in amcası olan Selahattin Özdemir tarafından 1934 yılında "aile işletmesi" olarak kurulduğu ifade edildi.

İlk imalathane kentin bugün uzağında olan bölgesinde yer alıyor. Üretime ilk başladığında "Yeşil Denizli Zafer Gazozhanesi-Lütfi Özdemir" adı kullanılıyor. Daha sonra dört ortak olarak işi sürdürüyorlar. Yukarıda belirtildiği üzere, 1953'te fabrika yangın geçiriyor ve bundan sonra da İstiklal Caddesi'ndeki yerine taşınıyor. Bu süre boyunca üretim "Zafer" gazozları adıyla yapılıyor. Cahit Bey ve abisi Muammer Özdemir ikinci kuşak olarak babalarının yanında işe başlıyorlar ve 30 yıla yakın bir süre birlikte çalışıyorlar. Babası 1977'de vefat edince fabrikayı Muammer Özdemir'le birlikte devralıyorlar ve 1992'de ayrı firmalar olarak çalışmaya karara veriyorlar. Cahit Bey bu kararın nedenini, "büyüklerimiz küçüklerimiz çoğalınca işi ayırılım işi çıktı" biçiminde ifade ediyor. 1992'de ortaklıklarının bitmesiyle "Zafer" gazozları adını Ağabey Muammer Özdemir kullanıyor. Cahit Özdemir ise "Yeni Zafer" gazozları adıyla kentin Çınar'daki (İstiklal Caddesi'nde) yerinde üretimini sürdürüyor. Zafer Meşrubat bugün, "Zafer Meşrubat" ve "Yeni Zafer Meşrubat" olarak iki ayrı adla ve ayrı firmalar olarak üretimde bulunsa da, kentte eskiyi hatırlayanlar Denizli'nin "Zafer gazozu" diye anlatıyorlar.

Görüşmelerimizde, fabrikada üretilen gazozların çeşitli zamanlarda dış pazarlara gönderildiği ve büyük beğeni topladığı, ancak nakliye bedelleri ve belli zamanlardaki mali sıkıntılar nedeniyle bundan vazgeçildiği ifade edildi. Bugün gazozların esas olarak Denizli ve çevresine yönelik üretimde bulunduğu da belirtildi. Cahit Bey ve görüştüğümüz ustalara göre, daha imalathanenin kuruluşundan itibaren gazozun sosyal mekânlarda yaygınlaşması, herkese hitap eden bir içecek olmasından kaynaklanıyor. Kadınlar ve özellikle gençler açısından bu özelliğin önemli olduğunu düşünüyorlar. Aşağıda da ifade edileceği gibi, bu görüşmelerde "Zafer" ve "Yeni Zafer" gazozlarının Denizli'deki tarihi, 1960 ve 70'lerde kentte ya da kentin yakınında bulunan sosyal mekânlarda ve sinemalarla bağlantılı olarak anlatılıyor.

Bu iş "baba mesleği"

Cahit Bey gazoz işinin "baba mesleği" olduğunu belirtiyor. Başka araştırmalarda olduğu gibi Denizli'de yaptığımız görüşmelerde de özellikle işe nasıl başlandığı ve kuruluş süreci anlatıldığında, yapılan işin esas olarak "baba mesleği" olduğu ifadesi yaygın bir biçimde yer alıyordu. Bu tür bir açıklama, doğrudan "babadan oğula" aktarılan işi anlatsa da, başka pek çok anlamı da içeriyor. Bu tür bir ifade ve betimleme, "belli bir geleneği", yapılan işin tarihini, iş bilgisinin aktarımını, sürekliliği gibi kurucuya, yani "babaya" dayalı, dolayısıyla toplumsal olarak onaylanmış bir "kişiye" de göndermede bulunuyor. Ayrıca, "baba işi" olma durumu, aynı zamanda meslek anlatısında bir kurucu unsur olarak da yer alıyor. Böylelikle "baba mesleği" ifadesi, kuşaktan kuşağa aktarılan bir işi ve birikimi, güçlü bir referansı ve meşruiyeti yansıttığını yanı sıra meslek anlatısını oluşturan ana öğelerden biri olma niteliği de taşıyor. Aile anlatılarında olduğu gibi meslek ve zanaat anlatılarında da bu çeşit nitelendirmeler, görüşülen kişiyle görüşmeci arasında

tanıdık kültürel kodlar olarak da işlev görüyorlar. (5) Cahit Bey gazoz işinin "baba mesleği" olduğunu belirtse de, babasının esas olarak marangozluk yaptığını da ekliyor. İmalathanenin kuruluşunda babasını ve amcasını şöyle anlatıyor:

"Babam esas marangoz, mobilya ustasıydı.1934 senesinde. Dört ortak olarak çalışıyorlardı, ondan sonra amcam Selahattin Özdemir vasıtasıyla bu işe girdi. Babam da amcam da 1948 senelerinde Denizli'nin Fahrettin Aslan'ıydı. Yani üç tane Işık Gazinosu, Meserret Kahvesi, böyle meşrubat satan yerlerde tabii gazozu ucuz verin bana demiş, ucuz vermeyince de gazozu yaparsınız, o cevabı veriyor. Tabii kendisinin işlerinin yoğun olması sebebiyle babam Mustafa Özdemir'i tavsiye ediyor, gel diyor kardeşim ben seni bu işe hazırlayayım, ondan sonra sen bu işe devam edersin diye. Başlangıç öyle başlıyor bizim. Amcam vasıtasıyla Allah rahmet eylesin..."

Burada önemli bir nokta, bu tür firma ve kuruluş hikâyelerinde kadınların nasıl yer aldığı. Bu görüşmenin de içinde yer aldığı beş ayrı kette yaptığımız görüşmelerde, Denizli gibi tekstilde, hane içi üretimde kadın emeğinin ve işinin çok belirleyici olduğu örneklerde bile kadınlar ön planda yer almıyor. Şirketin kuruluş ve birikim sürecine ilişkin anlatıda daha çok aileye ve erkek kuruculara vurgu yapılıyor. Bunda araştırmanın çerçevesi ve nerede yapıldığı da belirleyici olabiliyor. En çok ayaküstü görüşmeler ve sohbetlerde kadınların yaptıkları işler gündeme geliyor. Bununla birlikte, aileler arasındaki iş ilişkilerin kurulmasında kadınlar çok önemli bir konumda bulunuyorlar. Cahit Bey, Kudret Usta ve Lütfi Usta'yla yaptığımız görüşmelerde ifade edildiği gibi, aileden yaşlı kadınlar bazen bir tür yönetici pozisyon üstleniyorlar; örneğin gelen işçilerin sayımını yapıyor ve fabrika içindeki barınma ve bakımıyla ilgili işleri düzenliyorlar. Lütfi Usta, Cahit Bey'i göstererek "...Rahmetli annesi vardı bunun Hacı Yenge sabahları bakardı 17 kişi eksik oldu mu durun derdi, sayardı" diyor. Ayrıca fabrikada çalışacak işçilerin bulunması ve yemek işinin düzenlenmesi de kadınların emeğini gerektiriyor.

Cahit Bey'le görüşmemizde yer aldığı gibi aile ve akrabalık ilişkileri, işin kurulmasında ve daha sonra da büyütülmesinde hem uyum hem çatışma biçiminde çok önemli bir rol oynuyor. Görüşmelerde bu aile içi tartışma ve gerilimler çok dikkatli bir biçimde ve sınırlı olarak ifade ediliyor ve esas olarak ailenin bütünlük hikâyesini bozmamaya özen gösteriliyor. Yeni firmalar kurulması bir bölünme veya ayrılma olarak değil, aile işinin genişlemesinin doğal bir sonucu gibi anlatılıyor. Denizli'de görüştüğümüz varlıklı ailelerin üyeleri ve firmaların temsilcileri, aileden kişilerin içinde yer aldığı, pek çok şirket ve kuruluşun, çeşitli ortaklık ve devretme ilişkilerinden söz ediyorlardı. Bazen bir kuruluşun akrabalar ve kuşaklar arasında devamlılığını izlemek dahi güç olabiliyor.

"Aile Formülasyonu Gazoz"

Cahit Bey gazozlarının "aile formülasyonu" olduğunu söylüyor. Bugün fabrikalarında belli kişileri uzman olarak çalıştırsalar da baştan beri kendilerinin, aileden kişilerin bu

işte çalıştığını anlatıyor. Denizli ve araştırma yaptığımız diğer kentlerde eşraf aileleri fertleriyle ve sanayi ve ticaret odası temsilcileriyle yaptığımız görüşmelerde, "aileye" yapılan vurgu açıkça görülebilir. Özellikle firmanın ve işin kuruluş süreci, "aile formülü", "aile ürünü" gibi betimlemeler yoluyla ifade ediliyor ve tüm bunlar bu firmaların "kurum" kimlikleriyle çelişkili ya da karşı bir unsur olarak da yer almıyor.

"Bunun formülü değişik aromalardan kendimizin aile formülasyonu... Mevki olarak sorumlu mühendislerimiz var, ama tabii biz çekirdekten bu işten geldiğimiz için kendi başarımız var yani netice olarak."

Başlangıçta gazozlarının kıvamını bulmak için pek çok deney yaptıklarını hatırlıyor.

"Deney, her şey deney... Evde, işyerinde, rüyamda. Ziya diye bir çocuğumuz vardı burada çalışan. Ziya dedik, şu şişeler nasıl gircek bu yıkama makinesiyle dolmuş makinesine. Şöle yapalım böyle yapalım derken, çocuk rüyasında şişeler üzerine gelmiş..."

Ortaokuldan ayrılarak gazoz işinde çalışmaya başlıyor Cahit Bey. Ailenin çeşitli fertleri, özellikle amcası Denizli'de sanayile uğraşan varlıklı kişiler olsa da, kendilerinin bugünkü duruma güç ve yavaş geldiklerini belirtiyor.

"Biz gündüzleri gazozculuk yapıyorduk, geceleri sinema büfeciliği yapıyorduk. O günkü ekonomik yoksulluk diyeyim. Gündüz burada akşama kadar meşrubatla uğraşırız, ondan sonra akşam sinemada fındık, fıstık, gazoz, sabahleyin gene gazoz, akşam büfecilik böyle yavaş yavaş oldu bu işler, birden olacak iş değil yani."

Burada işin başlangıç aşamalarının ve belli süreçlerin "Ne kadar güç olduğu" ifadesi, hem işin doğrudan o günlerdeki güçlüğünü ve izlenen merhaleleri anlatıyor hem de bu tür bir anlatı yapılan işin tarihselleştirilmesine ve güçlü bir kuruluş öyküsünün oluşturulmasına hizmet ediyor. Ayrıca kimi firma ve kuruluş öykülerinde çok sıklıkla yer alan bu tür anlatı ve betimleme biçimleri, örtük bir biçimde onların başka firmalar gibi "hazır ve kökenden bir zenginliğe" dayanmadıklarını, bu nedenle de onlardan farklılaştıkları anlamlarını da içeriyor. Burada kurucu kişilerin oluşturduğu otobiyografik anlatı unsurları görülebilir.

Kudret Usta ve Lütfi Usta

Görüştüğümüz "Yeni Zafer Gazozları" fabrikasında yaşları çok genç işçilerin yanı sıra uzun seneler burada çalışan ustalar da bulunuyordu. Cahit Bey'in dediğine göre bazıları emekli olduktan sonra da işine devam etmiş. Kudret Usta ve Lütfi Usta'nın bu fabrikada çalışmaları otuz yılı aşmış. Kudret Usta 1965 yılında, on yaşındayken gazoz işine başlamış. Onun bu işe girmesinde dayısının etkisi olmuş. Cahit Bey de, dayısının Kudret Bey'i "Buraya çektiğini" söylüyor. Dayısı o dönem fabrikada hem imalatta çalışıyor hem de şoförlük yapıyor. Kudret Usta işe başlamasını şöyle anlatıyor:

"Burada benim dayım vardı. Garşıda ilkokul vardı, orada okula gitmeye başladım. Baktım dayım burada tabii gazoz içmeye geldim ben buraya. O anda Hacı Ağabey dedi çalış ya dedi, ne yapacan okucan da dedi. Biz dedik acık

daha çalışalım okla devam ederiz dedik. Alışık buraya, okula falan gitmedik.”

Lütfi Usta ise 1970'ten beri bu fabrikada çalışıyor. O dönem bu fabrikada çalışan babasından görüyor gazoz işini. Şu anda fabrikada ustabaşı olarak imalatta bulunuyor. Lütfi Usta da Kudret Usta gibi okulü sürdürmediğini bize anlatıyor. İki de bunu söylemeyi önemli buluyorlar ve okula gidememek onların anlatısında içinde hayıflanmayı barındıran bir hikâyeye dönüşüyor. Lütfi Usta okuldan ayrılışını ve bu işe girişini anlattığı sırada Cahit Bey şöyle bir açıklama gereği duyuyor.

“Şimdi rahmetli Lütfi'nin babası burada çalışırken, işyerinden memnun olunca, çocuklar yetişince, okul da olmayınca buraya imalathaneye... Kudret de aynı şekilde.”

Yukarıda ifade edildiği gibi, o dönem gibi bugün de çalışanlar çoğunlukla birbiriyle akrabalar. Lütfi Usta ilk başladığı zamanlar aileden on yedi kişinin aynı yere çalışmaya geldiklerini anlatıyor: “Aile olarak on yedi kişiydik. On yedi kişi giderdik akşam, on yedi kişi gelirdik sabah....” Lütfi Usta şimdilerde ağabeylerinin çocuklarının gazoz işine merak duyduğunu söylüyor, kendi çocuklarının ise kız olmaları nedeniyle bu işe merak duymadıklarını düşünüyor.

Gazozun yapılış süreci ve bundaki değişme: “Patlayan Gazozlar” devri

İstanbul'da 1890'lı yıllarda ithal bir içecek olarak görülmeye başlanan gazoz, Türkteaş'ın da belirttiği gibi Fransızca “gazeuse” sözcüğünden geliyor ve “içinde erimiş gaz bulunan içecek” anlamını taşıyor. (6) Gazoz, “gazlı alkolsüz içecek” olarak tanımlanıyor. (7) Gazozlar, yapımlarında kullanılan maddelere göre çeşitli gruplara ayrılıyor: Meyveli Gazoz, Aromalı Gazoz, Meyve Aromalı Gazoz, Bitki Aromalı Gazoz (Sade Gazoz) ve Karışık Aromalı Gazoz (sade gazoz) bunlar arasında. Görüştüğümüz fabrikada üretilen “Yeni Zafer” gazozlarının yapımında mandalina kullanılıyor, bu nedenle de meyveli gazoz olarak adlandırılıyor. Gazoz yapımında kullandıkları mandalinaları Bodrum'dan getiriyorlar. Aralık ve Ocak ayında mandalinalar kaynatılıp şeker eklenerek reçel haline dönüştürülüyor. İçerisine koruyucu madde katıldıktan sonra soğuk bir mekânda bekletilmeye bırakılıyor. Yazın ise imalat yapılıyor. Üretim ve satış nedeniyle yaz mevsimi işlerin en yoğun olduğu dönem.

Cahit Bey ve görüştüğümüz iki usta gazoz yapımının çok değiştiğini söylüyorlar. Yukarıda belirtildiği üzere, Lütfi Özdemir'in 1950'li yılların ortalarında kurduğu işyerinde (“Zafer Gazozları” üretildiği yer) yeni makineler kullanılmaktadır, ancak bunlar otomatik değildir. Bugün pek çok iş makinayla yapılıyor. Ayrıca eski makinaların yerini de yeni makinalar almış. Cahit Bey'e göre bu alandaki değişim esas olarak 1970'lerden sonra olmuş.

“Şimdi her iş makineyle, eskiden elle oluyordu. Şeker yapıp karıştırıyorduk yani, şimdi makineler yapıyor. Bir gün saydık 150 kişi. Bu dediğimiz seneler 70'li senelerde. El dediğimiz pedallı makineler vardı, ayakla. Şurubu

kepçeyle şurupların 24 şişeye, ondan sonra onu pedallı makineye doldurursun, kontrol edersin içerisinde bir şey var mı diye, ondan sonra imalatın şeyi öle...”

Fabrikada eski makinelerin bazıları duruyor. 1970'li yıllarda İtalyan şişe dolum makinesi getiriliyor. Bu makina, hem yıkama hem dolum işini yapıyor. Yeni makinelerden biri ise bin kolilik pet şişe dolum makinesi. Aynı biçimde, gazozun taşınması ve satılması 1954'e kadar at ve eşek sırtında yapılıyor. Eşeğin gidemediği yerlere el arabasıyla, siparişlerin çok olduğu zamanlarda ise şehir içinde atlı arabalarla dağıtım yapılıyor. (8) Ancak, görüşmede gerek Cahit Bey'in anlattıklarına ve fabrikada 1970'li yıllardan beri çalışan Kudret ve Lütfi Ustaların söylediklerine bakılırsa, aletlerdeki belirgin değişim önemli bir unsur olarak gözükse de, aslında genel ve keskin bir değişim de söz konusu değil. Ustalar yeni aletleri dışlayıcı bir biçimde anlatmıyorlar. Eskiyle belli bir karşıtlık kurulsa da, yeni makineleri kendi üretimlerinin önemli ve kolaylaştırıcı bir öğesi olarak görüyorlar. Ayrıca fabrikada yaşlı ustaların gerek üretimde gerekse yeni gelen çalışanlara iş geleneğinin aktarımında önemli bir konumda olduklarını gözlemledik. Cahit Bey, dolum makineleri gelmeden önce, fabrikada şişeleri elle yıkadıklarını ve dolumu elle yaptıklarını söylüyor. Kudret Usta ise o dönemi şöyle anlatıyor:

“Elimle fırçaynan (fırçayla) şişe yıkıyorduk, o zaman şuruplar vardı. Gazoz kapağını (kapağını) elimizle sokuyorduk. Ayak olursa ayakta, yoksa elle yapıyorduk. Hava vermezdik az doluyo ve geç oluyo. Sonra tabi elle dolumlarda karbonhidrat daha fazla girdiğinden şişelerde patlama da oluyor, bu eller hep yaradır yani. Kapak orda kalır, kapak çıkmaz şişenin tam azı (ağız) gırlı (kırılır). Elimizlen kapağı alıcı sokmak için kırılır. Bu eli sokmuyoruz (sokmuyoruz), bir elimizi soktumuz zaman buralarda yerlerimiz var...”

Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi'nde gazoz şişelerinin ilk yıllarda daha çok likör şişelerine benzediği anlatılıyor. Şişenin ağız lastikli, karın kısmı geniş, içinde ise kapak görevi gören bilye bulunuyormuş. Karbon gazının yarattığı basınç, cam bilyeyi şişenin lastikli ağız kısmına doğru itmesi, şişenin ağzının kapanarak gazın kaçmasına engel olurmuş. Gazozun içileceği zaman ise önce şişenin ağzındaki lastik çıkarılır, daha sonra da parmakla şişenin içindeki bilye içeriye doğru itilerek gazozun çıkması sağlanırmış. Dergide, kahvehanelerde garsonların gazoz getirirken ellerinde bir çubuk bulundurdukları, müşteri gazoz aldığı anda ellerindeki çubukla bilyeyi ittirerek müşterilere verdikleri de yazıyor. Teneke kapaklar, bilyelerden sonra ithal edilerek kullanılmış. İlk zamanlarda satılan gazozların teneke kapakları toplanırmış ve bir takım işlemlerden sonra yeniden kullanılmış. Türkteaş'ın çalışmasında, Türkiye'de 1960'lı yılların ortalarında meşrubatlar için teneke kapakların üretilmeye başlandığı belirtiliyor. Gazozun servis biçimi de değişmiş. Yakın zamanlarda plastik şişelerde gördüğümüz gazoz, üretildiği ilk zamanlardan başlayarak uzun süre cam şişelerde servis edilmiş. (9)

Kola ve Gazoz Karşıtlığı

Cahit Bey, Kudret Usta ve Lütfi Usta gazozla olan talebi, kola üzerinden anlatıyorlar. 1970'li yıllara doğru kolanın gelişile şehirde meşrubat satışında genel olarak artış görülüyor, gazoz tüketimi de daha fazla yaygınlaşıyor.

"Aşağı yukarı 68 senesinde falan pepsi, kokakolalar falan çıktı 68-70'lerde. Onlarla beraber daha da yaygınlaştı bu gazoz. Meşrubat şeyleri, iyi oldu, yani faydası oldu."

Gazoz ve kola karşıtlığını ise günümüzü anlatırken kuruyor. Yeni kuşakların çok erken kolayla tanıştıklarını düşünüyor ve bundan kaygı duyuyor. Ona göre, bu kuşaklar arasındaki önemli bir değişmeyi yansıtıyor.

"Şimdi televizyonda çocuklar ne görürse, altı-yedi yaşındaki çocuklar gazozdan önce kolayı şey yapıyor. Kolanın içinde kafein denen alışkanlık maddesi olduğu için çocuk zamanla ona alışıyor yani. Gazozdan ziyade kola istiyor. Alışkanlık yapıyor bir nevi..."

1960 ve 70'li yıllarda Denizli, Sinemalar ve Gazoz

Yukarıda da belirtildiği gibi, Lütfi Özdemir 1930'lu yılların ortalarında "Ümit Gazozları" adıyla kendi işyerini açmış ve "Zafer Gazozları" ismiyle üretime başlaması ise 1950'lilerin ortalarına denk gelmiş. Bu dönemde kentte birtakım gazinolarda ve kahvelerde (özellikle Meserret Kahvesi) meşrubat çok satılıyor. Cahit Bey, bu dönemde bu mekânların varlığının ve buralarda meşrubata olan talebin, kendilerinin gazoz işini büyütmelerinde önemli olduğunu yukarıda aktardığımız anekdotla anlatıyor. 1970'li yıllara gelindiğinde ise, kentte Yıldız Gazinosu bilinen yerlerden. Cahit Bey'e göre burası daha çok içkili meyhane gibiydi. Meşrubatı daha çok Pamukkale'deki gazinolara verdiklerini hatırlıyor. Denizli'de o dönemler gazino sayısının az olduğunu, daha çok yazlık sinemaların bulunduğunu söylüyor. Gazozun alkolsüz bir içecek oluşu yaygınlaşmasında önemli. Lütfi Usta bu dönemde Denizli'deki sinemaları hatırlıyor.

"Sinemalar, top salonları vardı, meşhur... Oralarda içilirdi en çok, bir de kahvelerde... yazlık, kışlık (sinemalarda). Işık Sineması vardı, Gent Sineması vardı, bu sinemalar da (gazoz) satardı. Ben hatırlıyorum, arabaya yükledik sattık yani."

Gazozun söz konusu dönemde Denizli'de en çok yazlık sinemalarda, kahvelerde, çay ocaklarında, ticarethanelerde ve misafirlere ikram için bayramlarda evlerde tüketildiği belirtiliyor. Denizli'de Yazlık Sinemalar başlıklı yazısında Mehmet Korkutalp, 1960'lı yıllarda yazlık sinemaların Denizli'nin sosyal yaşamında büyük bir yer tuttuğunu ve yazlık sinema işletmeciliğinin moda bir meslek olduğunu anlatıyor. (10) Hatta Denizli'nin nüfusuna göre yazlık sinema sayısının fazlalığına vurgu yapıyor.

"Bayramyerinden Çınara gelirken Çaybaşı sapağının girişindeki Venüs Sinemasını Kemal Bağbaşı, Ahmet Togay, İsmail Lengerli ve Hüseyin Pala birlikte işletirlerdi. Şimdi Atatürk Parkının eski belediyenin yan tarafına bakan Cillov bahçesinde Ali Kul'un işlettiği Nur Sineması vardı. Ticaret Odasının eski sekreterlerinden Elmas Bey şehir

Sinemasının sahibiydi. Hemen onun yanında Şahap Cem'in kışlık ve yazlık Cem Sinemaları vardı. Onların tam karşısında da Berkman bahçesinde Işık sineması vardı. Şimdiki Mimar Sinan caddesinin Çaybaşı tarafından girişi Halil Buluş'un Ferah Sinemasıydı. Yine Çınarda şimdi Ege çarşısının olduğu yer Cengiz Gülok'u ait Yeni Sinemaydı. Hemen arkasında da yine yazlık bir sinema vardı."

Korkutalp, o dönem yazlık sinemaların iç dekorunu ve "Zafer Gazozları" nı ayrıntılı olarak hatırlıyor.

"Sinemanın girişinde oynayan veya oynayacak olan filmlerin afişleri ile bu afişlerin önünde tahtadan yapılmış bir büfe. Büfenin yanında kasa kasa Zafer Gazozları olurdu. Büfenin içinde de büyük öbekler halinde ay ve kabak çekirdekleri ile onlardan çok az fındık fıstık gibi çerezler olurdu... Sevindikteki Akçayın Buz fabrikasından gelen kalıp buzlar kırılır gazoz şişeleri bunlarla soğutulurdu. Film arasında satıcılar "VARGOOOZ" nidaları ile bunları satıyorlar ve gazoz kapaklarını patlatarak açarlardı."

SONUÇ

Cahit Bey, gazoz imalatını, üretimdeki değişimi ve fabrikanın tarihini anlatırken, bir yandan da aileden üçüncü kuşaktan kişilere bu işi nasıl aktaracağını, kimlerin bu işte çalışacağını ve ayrıntılı olarak bu kuşağın eğitimlerinden söz ediyor. Üç kızının evlendiğini, çeşitli sebeplerle bu işle ilgilenemediklerini söylüyor. Oğlu ise önce Bilkent Üniversitesi'ne gidiyor, ancak bir süre sonra ayrılıp Eskişehir Anadolu Üniversitesi'ne girip buradan mezun oluyor. Görüştüğümüz sırada oğlu fabrikada çalışıyordu. Cahit Bey, aileden bu kuşaktan kişilerin fabrikanın bugünkü yerinde ya da başka bir yerde gazoz işini sürdüreceklerine inanıyor. Cahit Bey gibi Kudret Usta ve Lütfi Usta da kendi zamanlarında okuyamadıklarını, okuma fırsatı bulamadıklarını anlatıyorlar. Bu görüşmenin içinde yer aldığı araştırmada ve başka araştırmalarda da bu konu çeşitli vesilelerle gündeme getiriliyor. Okula gidememe, belli kuşaktan kişilerin bir tür kırgınlık ve bir hasret hikâyesine dönüşüyor. Bu konu görüştüğümüz üç kişinin anlatılarında önemli bir yer alıyor. İşe nasıl başladıklarını anlatırken, söyleme ihtiyacı duydukları bu konu, onların kendi iç dünyalarına ilişkin konuştukları yerlerden birini de oluşturuyor. İki usta da bir yandan da yaşamlarının çok içinde yer aldığı bir iş hikâyesi anlatıyorlar. Kudret Usta'nın bedeni, bacak ve kollarının genişliği çocukken başladığı bu işin etkilerini taşıyor. Çocukluğunda gazozun pedallı makinelerin yardımıyla yapıldığını anlatıyor. Bu makinelerde ellerini ve kollarını nasıl kullandığını bize gösteriyor. Kırılan gazoz şişelerinin ellerinde bıraktığı izleri görüyoruz. Gazoz şişelerinin doldurulması, kapaklarının kapatılması ve gelen şişelerin fırçayla yıkanması büyük bir insan emeği gerektiriyordu.

"Geleneksel" meslek aktarımı ve üretim anlayışının "modern" örgütlenme, uzmanlaşma ve üretim araçlarıyla işlevsel bir biçimde ve bir arada bulunduğu bu fabrika; hem aile, akraba grupları ve "yerel" ilişki ağları temelinde bir ekonomik örgütlenmeyi sürdürüyor hem de üretim süreci, sosyal ilişkiler ve bağlantılar açısından daha geniş ilişki ağları içinde yer alıyor. Aynı kentten "Denizlili" olmak ve kent kimliği üzerine kurulan bağlantılar, "ortak iş anlayışlarının", başka sosyal ilişkilerin kurulmasına ve işin devamlılığının sağlanmasına katkıda bulunuyor.

Notlar

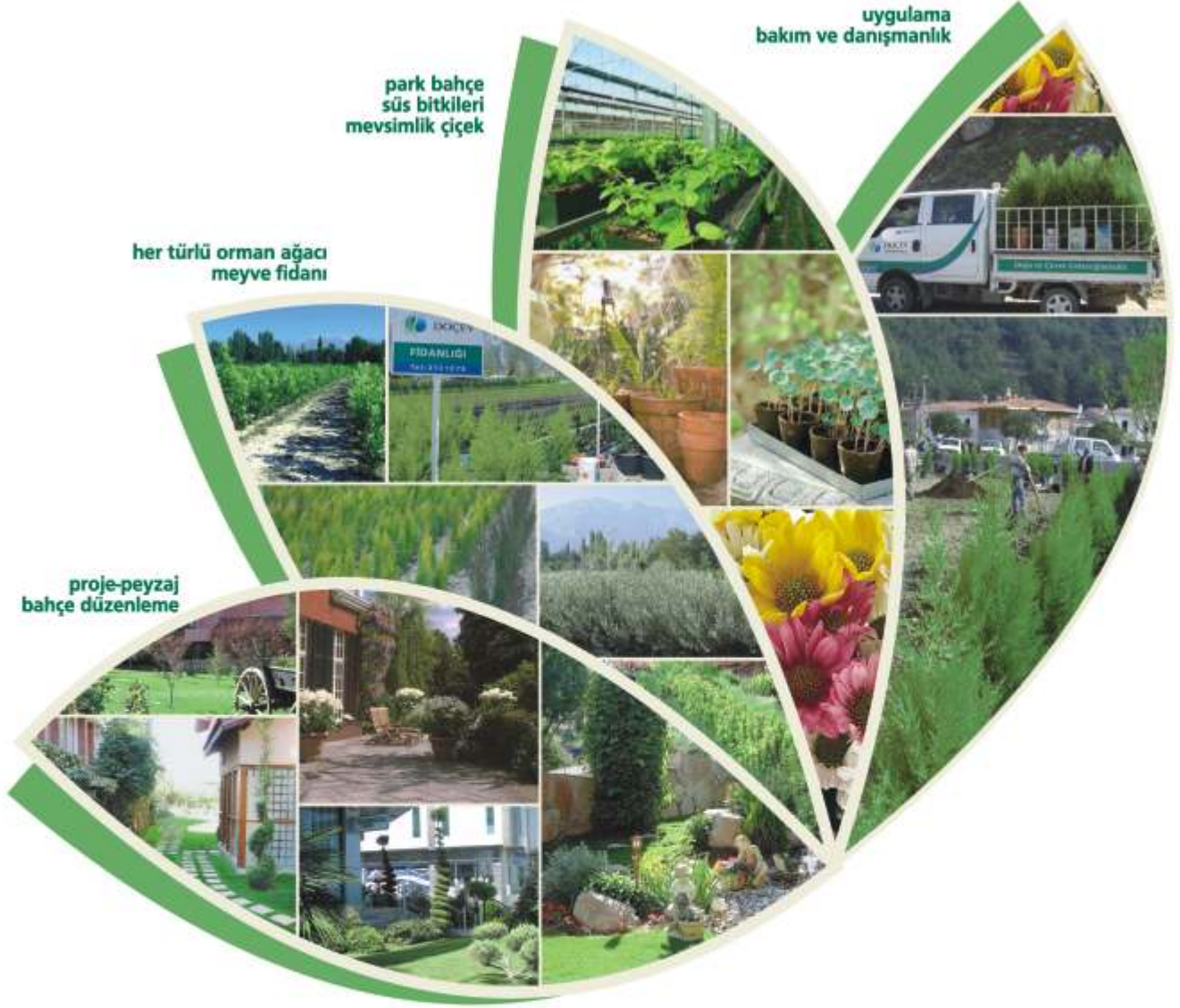
1. Metin Türктаş, "Zafer Gazozları", Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi, Sayı 23, Cafer Sadık Abaloğlu Eğitim ve Kültür Vakfı, Denizli, 2009, s. 16-20.
2. Leyla Neyzi, İstanbul'da Hatırlamak ve Unutmak-Birey, Bellek ve Aidiyet-, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 7.
3. Ayşe Durakbaşı ve Özlem Şahin Ed. (2007) Yerel Tarih: Yöntem ve Deneyimler-II. Sözlü Tarih Atölyesi- Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla.
4. Metin Türктаş, "Zafer Gazozları", s. 16, 17.
5. Gül Özsan (2010), "Beyoğlu'nda iki berber: iki ayrı anlatı tipi ve iki ayrı erkeklik", Toplum ve Bilim, sayı 117, İstanbul.
6. Metin Türктаş, "Zafer Gazozları", s. 15.
7. Gazoz, Türk Standartları Enstitüsü'nün Ekim 1992'de yürürlüğe giren TS 4080 numaralı maddesinde; "içilebilir özellikte su ve izin verilen tat verici, renklendirici, oksitlenmeyi önleyici, köpük önleyici, aroma verici ve kimyasal koruyucu katkılarla tekniğine uygun olarak hazırlanan ve karbondioksitle yapay olarak gazlandırılmış", "gazlı alkolsüz içecek" olarak tanımlanmış. <http://www.tse.org.tr>, Şubat 2009.
8. Türктаş, "Zafer Gazozları", s. 18.
9. Türктаş, "Zafer Gazozları", s. 18, 19.
10. Mehmet Korkutalp, "Denizli'de Yazlık Sinemalar", Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi, Cafer Sadık Abaloğlu Eğitim ve Kültür Vakfı, Sayı: 11, 2006. s. 77-80.

NOT: Bu araştırmanın içinde yer aldığı projemizin Denizli'deki kısmında, kaynak kişilere ulaşmamızda büyük desteği bulunan Mehmet Korkutalp'e çok teşekkür ediyoruz.

fidan satış peyzaj hizmetleri

DOÇEV, uyguladığı ağaçlandırma projelerinde kullanmanın yanı sıra halkımıza ve kamu kuruluşlarına, sağlıklı ve nitelikli fidan sunmak, özel fidanlığın gelişmesine katkı sağlamak amacıyla DOÇEV FİDANLIĞI'nı kurmuştur.

DOÇEV FİDANLIĞI'nda her türlü orman ağacı ve meyve fidanı, park-bahçe süs bitkileri ile mevsimlik çiçekler bilimsel esaslarla yetiştirilmekte, çim tohumu, bahçe toprağı, torf gibi ürünler pazarlanmaktadır.

Proje, peyzaj ve bahçe düzenleme uygulamaları yapılmakta, bakım ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir.

Bu yöndeki talepleriniz ve desteklerinizle DOÇEV ideallerini paylaşacak, ülkemizin yeşertilmesine katkıda bulunacaksınız.

Yaşanabilir bir dünyayı paylaşmak dileğiyle...

DOÇEV

DOÇEV MERKEZ

Emek Caddesi No: 151 DENİZLİ

Tel: 0 258 265 11 11 Faks: 0 258 265 63 69

e-posta: docev@docev.org.tr www.docev.org.tr

DOÇEV FİDAN SATIŞ ve PEYZAJ HİZMETLERİ İŞLETMESİ

Zeytinköy Mahallesi Acıpayam Yolu No: 16 Bağbaşı / DENİZLİ

Tel: 0 258 266 37 25 Faks: 0 258 266 32 04

e-posta: docevfidanlik@docev.org.tr

Dönemin Buldan Belediye Başkanı Talat Tarakçıoğlu'nun,
19 Haziran 1938 tarihinde sünnet ettirdiđi çocuklar.
(Park Gazinosu, Buldan)

Kamuran Tarakçıoğlu Albümünden